

Bygdebutikkenes økonomi

En analyse basert på offentlig tilgjengelige regnskapsdata for butikker i Merkur-programmet og for andre bygdebutikker i perioden 2009 - 2016

Utarbeidet av Institutt for bransjeanalyser AS
Januar 2019

Forord

Rapporten «Bygdebutikkens økonomi» er utarbeidet av Institutt for bransjeanalyser (IBA) som et oppdrag bestilt av Merkur-programmet. Rapporten bygger på resultater fra vår kartlegging av offentlig tilgjengelig informasjon om regnskapsdata for dagligvarebutikker i IBA's register over bygdebutikker i Norge. Denne kartlegging er gjennomført for regnskapsårene fra 2009 til 2016. Gjennom en analyse av disse regnskapsinformasjoner tas det sikte på å kunne dokumentere nåsituasjonen og utviklingen i økonomien for de av bygdebutikkene som er tilsluttet Merkur-programmet og en sammenligning med utviklingen for gruppen øvrige bygdebutikker og samlet for bygdebutikkene.

Merkur har gjennom mange år vært en sentral oppdragsgiver og samarbeidspartner for IBA i arbeidet med å fremskaffe data om deltakerne i Merkur-programmet og om dagligvarebutikker definert som distriktsbutikker/bygdebutikker. Av slike rapporter kan nevnes årlige kartlegginger fra 2005 av omsetningsutviklingen for butikker knyttet til Merkur-programmet og av sammenlignbare butikker i Distrikts-Norge. Rapporten «Fakta og vurderinger rundt butikkene i Merkur-programmet» ble utarbeidet i 2014.

Av andre rapporter fra IBA hvor bygdebutikkens økonomiske situasjon er belyst, kan nevnes «Distriktsbutikken – bygdas eneste vareformidler og naturlige møteplass» som ble utarbeidet i 2012 med prosjektstøtte fra Norges-Gruppen og rapporten «Distriktsbutikkens utfordringer ved full adgang til søndagsåpne butikker» som ble initiert av og finansiert av Virke.

Vurderinger og kommentarer i denne rapporten om bygdebutikkens økonomi bygger videre på IBA's kunnskaper om og erfaringer fra analyser av varehandelen. Arbeidet med rapporten «Bygdebutikkens økonomi» er i likhet med analysene i og utformingen av de foran nevnte rapporter om bygdebutikkene, gjennomført av IBA's forskningsleder Per Gunnar Rasmussen.

Oslo, 12. januar 2019

Institutt for bransjeanalyser

Innhold

F o r o r d.....	2
Sammendrag.....	4
1. Arbeidsform og datagrunnlag.....	6
1.1 Definisjon av bygdebutikker	6
1.2 IBA's bygdebutikkregister.....	7
1.3 Årlige analyser av bygdebutikkens økonomi	8
2. Regnskapsanalysen - definisjoner.....	9
2.1 Bygdebutikkens inntekter	9
2.2 Bygdebutikkens driftskostnader	11
2.3 Bygdebutikkens resultat.....	12
2.4 Størrelser som viser soliditet og likviditet.....	13
2.5 Andre størrelser som forklarer økonomisk nåsituasjon og utvikling	13
3. Bygdebutikkene i regnskapsanalysen	14
3.1 Antall fordelt på Merkurbutikker og øvrige bygdebutikker.....	14
4. Økonomistørrelser for bygdebutikkene 2016.....	17
4.1 Bygdebutikkens inntekter	17
4.2 Bygdebutikkens driftskostnader	20
4.3 Bygdebutikkens resultat.....	21
4.4 Bygdebutikkens soliditet og likviditet	22
5. Andre analyser av bygdebutikkens regnskaper 2016.....	24
5.1 Bygdebutikkens økonomi med butikkene inndelt i omsetningsgrupper	24
5.2 Bygdebutikkens økonomi ut fra beliggenhet i landsdeler	34
5.3 En modell for analyse av bygdebutikkens økonomi	42
6. Bygdebutikkens økonomi i perioden 2010 – 2016.....	44
6.1 Økonomistørrelser over tid for 397 bygdebutikker.....	44
6.2 Endringer i bygdebutikkens økonomi i perioden 2010 - 2016	49

Sammendrag

Analysen av bygdebutikkens økonomi i 2016 bygger på offisielle regnskapstall fra 504 butikker. Dette var 53,8 prosent av antallet butikker i IBA's register over bygdebutikker i Norge. Disse butikkene representerte 58,4 prosent av Statistisk sentralbyrås tall for omsetning i bygdebutikkene i 2016. Av bygdebutikkene i regnskapsanalysen var 332 butikker registrert som deltakere i Merkur-programmet. Dette var 58,9 prosent av landets Merkurbutikker og de sto for 67,7 prosent av Merkurbutikkens omsetning i 2016.

Gjennomsnittlig omsetning var for bygdebutikkene 13,8 millioner kroner eksklusive merverdiavgift i 2016. For Merkurbutikkene var gjennomsnittsomsetningen 10,3 millioner, og for gruppen Øvrige bygdebutikker var den 20,5 millioner kroner. Regnskapsposten andre inntekter representerte 7,75 prosent av bygdebutikkens samlede inntekter (bruttofortjeneste og andre inntekter). For Merkurbutikkene var denne andel 8,65 prosent.

Bygdebutikkene i regnskapsanalysen øket omsetningen med 5,11 prosent i 2016. For Merkurbutikkene var det en økning på 5,87 prosent. Til sammenligning var omsetningsøkningen for landets dagligvarebutikker 3,9 prosent i 2016. Beregninger av organisk omsetningsendring viste 2,49 prosent for bygdebutikkene totalt og 2,83 prosent for Merkurbutikkene i regnskapsanalysen. Hver tredje bygdebutikk hadde nedgang i omsetningen i 2016.

Gjennomsnittet for bruttofortjenesten var 24,04 prosent for bygdebutikkene og 23,75 prosent for Merkurbutikkene i regnskapsanalysen. I 2016 hadde 37,5 prosent av Merkurbutikkene og 44,6 prosent av butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker, nedgang i størrelsen bruttofortjeneste i prosent. Det var også stor spredning i størrelsen på bruttofortjenesten. 16,5 prosent av Merkurbutikkene hadde bruttofortjeneste på under 20 prosent.

Lønnskostnadene var størst blant driftskostnadene med 13,9 prosent som gjennomsnitt for bygdebutikkene. I bygdebutikker med lav omsetning, en gruppe som domineres av Merkurbutikker, er lønnskostnadene holdt ned gjennom beskjedent uttak av lederlønn. Gjennomsnittlig lederlønn i butikker med omsetning under 2,5 millioner var således 137 000 kroner. Regnskapsanalysen viste videre at 60 prosent av bygdebutikkene hadde økende nivå på lønnsprosenten i 2016.

Avskrivningen var i gjennomsnitt 1,09 prosent for bygdebutikkene. Størrelsen på regnskapsposten varierer naturlig nok med investeringer i lokaler og utstyr. Om lag halvparten av bygdebutikkene hadde avskrivninger på under 0,5 prosent av omsetningen. Den nest største av driftskostnadene er samleposten andre driftskostnader. Gjennomsnittet for bygdebutikkene var 9,27 prosent i 2016. Også for denne regnskapspost var det store variasjoner i nivået på størrelsen i prosent. 4,4 prosent av bygdebutikkene hadde under 5 prosent, en tilsvarende andel av butikkene hadde andre driftskostnader på over 15 prosent av omsetningen.

Gjennomsnittlig resultat før skatt var 1,49 prosent for bygdebutikkene, 1,14 prosent for Merkurbutikkene og 2,18 prosent for gruppen Øvrige bygdebutikker. Hver tredje Merkurbutikk hadde minusresultat og hver sjuende butikk et resultat som var lavere enn -2 prosent. I 2016 hadde 53,1 prosent av bygdebutikkene nedgang i sitt resultat målt i prosent av omsetningen. Halvparten av Merkurbutikkene og 60 prosent av butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker, hadde nedgang i størrelsen resultat før skatt i prosent i 2016.

Analysen av økonomien for bygdebutikkene inndelt i omsetningsgrupper, viste at halvparten av bygdebutikkene hadde omsetning under 10 millioner kroner. 87 prosent av disse var tilknyttet Merkur-programmet. I omsetningsgrupper over 15 millioner var det størst andel butikker definert som Øvrige bygdebutikker. Merkurbutikkene hadde størst organisk omsetningsvekst i alle omsetningsgrupper, med unntak av den for butikker med omsetning over 30 millioner kroner.

Bygdebutikkens andre inntekter målt i prosent av sum inntekter (bruttofortjeneste og andre inntekter), var sterkt fallende ved økende størrelse på omsetningsgruppene. For Merkurbutikkene i omsetningsgruppen under 5 millioner kroner var andre inntekter 18,4 prosent av de samlede inntekter mens andelen var mellom 5 og 6 prosent i omsetningsgrupper over 15 millioner.

Det var kun mindre variasjoner i gjennomsnittlig bruttofortjeneste i prosent for bygdebutikkene inndelt i omsetningsgrupper. 4 av 10 bygdebutikker hadde nedgang i bruttofortjeneste-% i 2016. Gjennomsnittet for lønnsprosenten varierte lite for bygdebutikkene. Først i grupper med omsetning over 20 millioner. ble det et markert fall i gjennomsnittlig lønnsprosent. 6 av 10 bygdebutikker hadde større lønnsprosent i 2016 enn året før. I alle omsetningsgrupper var det butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker som hadde størst andel butikker med økning i lønnsprosenten.

Bygdebutikkens gjennomsnitt for størrelsen resultat før skatt i prosent, øker ved økende omsetningsstørrelse. I regnskapsanalysen var det kun butikkene i omsetningsgruppe under 5 millioner som hadde et negativt gjennomsnittresultat. I omsetningsgrupper for bygdebutikker med omsetning under 7,5 millioner var det et langt lavere andeler Merkurbutikker med minusresultat enn andelen for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker. I alle omsetningsgrupper med unntak av den for butikker med omsetning over 30 millioner, var det en lavere andel Merkurbutikker med nedgang i resultat-% enn andelen for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Ved en inndeling av bygdebutikkene etter beliggenhet i landsdeler, var det bygdebutikkene på Østlandet som hadde størst gjennomsnittsomsetning i 2016 og også best organisk omsetningsvekst med 4,85 prosent. Bygdebutikkene i landsdel Møre/Trøndelag hadde svakest organisk omsetningsvekst med 0,59 prosent. Blant Merkurbutikkene var omsetningsutviklingen best i Møre/Trøndelag med 5,49 prosent og svakest på Østlandet med 0,77 prosent.

I 2016 var det bygdebutikkene i Nord-Norge som med et gjennomsnitt på 2,64 prosent, kunne vise til best resultat før skatt i prosent. Svakest gjennomsnittlig resultat hadde bygdebutikkene på Vestlandet med 0,48 prosent. For Merkurbutikkene var det butikkene i Nord-Norge som kunne vise til best resultat med 2,69 prosent, mens gjennomsnittet på Vestlandet var kun 0,02 prosent.

Med utgangspunkt i tallstørrelser fra analyser av bygdebutikkens regnskaper og erfaringstall fra arbeid med disse butikker, er det utarbeidet en modell hvor det tas sikte på å kunne belyse økonomien for bygdebutikker i ulike omsetningsstørrelser og med et normalt nivå på inntekter og kostnader. I denne modellen fremkommer det at bygdebutikkene må ha en omsetning på ca. 11 millioner eksklusive merverdiavgift for å kunne oppnå et positivt resultat. 52 prosent av bygdebutikkene og 70 prosent av Merkurbutikkene i regnskapsanalysen hadde en omsetning som var lavere enn 11 millioner.

I siste del av denne rapporten er det vist resultater fra en analyse av 397 bygdebutikker med regnskapstall for alle år i perioden 2010 til 2016. Gjennomsnittstallene for bygdebutikkene viser omsetningsvekst i alle år i analyseperioden. Samlet vekst i perioden, en vekst som også er organisk vekst, var 23,6 prosent. Merkurbutikkene hadde samme mønster i omsetningsveksten og en samlet vekst på 22,5 prosent. Regnskapsposten andre inntekter øket med 44,5 prosent for Merkurbutikkene og med kun 7,6 prosent for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Bygdebutikkene øket gjennomsnittet for bruttofortjenesten i prosent med 1,39 prosentpoeng i analyseperioden. For Merkurbutikkene var det en økning på 1,16 prosentpoeng. Her var økningen størst med 1,74 prosentpoeng for gruppen Øvrige bygdebutikker. Denne gruppe hadde i 2016 en gjennomsnittsstørrelse på butikkene som var 95 prosent større enn Merkurbutikkene.

For regnskapsstørrelsen resultat før skatt i prosent var det 0,63 prosentpoeng økning for bygdebutikkene og 0,83 prosentpoeng økning for Merkurbutikkene. Viktigste årsak til en forbedret økonomi i bygdebutikkene i analyseperioden, var økningen i bruttofortjenesten i prosent.

1. Arbeidsform og datagrunnlag

Tiltak i de senere tiår med sikte på sentralisering av offentlige tjenester og økende krav til stordrift og effektivitet har bidratt til bortfall av virksomheter som tidligere tilbød servicetjenester til innbyggerne i småsamfunn og til en reduksjon i antallet butikker i disse områder. Som en konsekvens av dette, har innbyggerne i noen småsamfunn ikke lenger tilgang til et vare- og servicetilbud i nærheten av sitt bosted. Dette gjør det vanskelig, spesielt for barnefamilier, å være bosatt utenfor byer/tettsteder. I andre småsamfunn har innbyggerne kun én butikk som er stedet hvor de kan kjøpe dagligvarer og få tilgang til enkelte servicetjenester. Begrepet bygdebutikk benyttes om en butikk som er alene om å ivareta oppgaven med salg av dagligvarer og å tilby servicetjenester i små og mellomstore lokalsamfunn.

De fleste bygdebutikker er moderne salgssteder tilknyttet landsdekkende kjeder, med et lokalt tilpasset vareutvalg og med konkurransedyktige priser. Butikkene har gjerne et tilbud av offentlige og private servicetjenester som kan bidra til en enklere og bedre hverdag for lokalbefolkningen, for hytteeiere og ikke minst for turister som det gjerne er mange av i disse bygdene. Bygdebutikken er ofte den eneste gjenværende, naturlige møteplass og kontaktsted for lokalbefolkningen, noe butikkene gjerne har lagt til rette for gjennom en kaffekrok eller et utvidet serveringstilbud.

Bygdebutikken er således en del av infrastrukturen i et lokalsamfunn. Bortfall av butikken, som vanligvis skyldes sviktende økonomi, vil kunne skape store problemer for bygdefolket og vil også kunne føre til at bygda og bygdemiljøet dør ut. Spesielt for eldre som ikke er mobile, vil et bortfall av butikken kunne være problematisk. Lokalbefolkningen stiller gjerne opp med kapital og dugnadsinnsats når bygdebutikken er i ferd med å avvikle eller når problemene oppstår som følge av at sistebutikken i bygda er nedlagt. Uten et tilbud fra det offentlige om faglig og økonomisk støtte til etablering og drift av bygdebutikker, vil det ikke være mulig å sikre tilgangen på vare- og servicetjenester i mange av våre små, sårbare lokalsamfunn.

Bygdebutikkens støtteapparat er i første rekke Merkur-programmet. Programmet som er Kommunal- og moderniseringsdepartementets program for å utvikle og å styrke butikker i distrikts-Norge, startet i 1995. Merkur-programmet tilbyr faglig bistand i arbeidet med å utvikle et bedre og mer lønnsomt butikk- og servicetilbud i små lokalsamfunn. Videre gis det mulighet til å kunne få økonomisk støtte til utvikling av butikken og til forbedring av servicetilbud i bygdene.

1.1 Definisjon av bygdebutikker

Kriteriene som benyttes ved klassifisering av en butikk som bygdebutikk er utarbeidet av Institutt for bransjeanalyser og er følgende:

- Dagligvarebutikk registrert med næringskode 47.111 i Statistisk sentralbyrå
- Butikken skal ha fullverdig dagligvaresortiment
- Butikken skal ha helårsdrift
- Butikken er sistebutikk i ei bygd eller i et avgrenset geografisk område
- Butikkens beliggenhet er i god avstand fra større byer
- Andre subjektive vurderinger ut fra butikkens beliggenhet, driftsform, størrelse og konkurransesituasjon

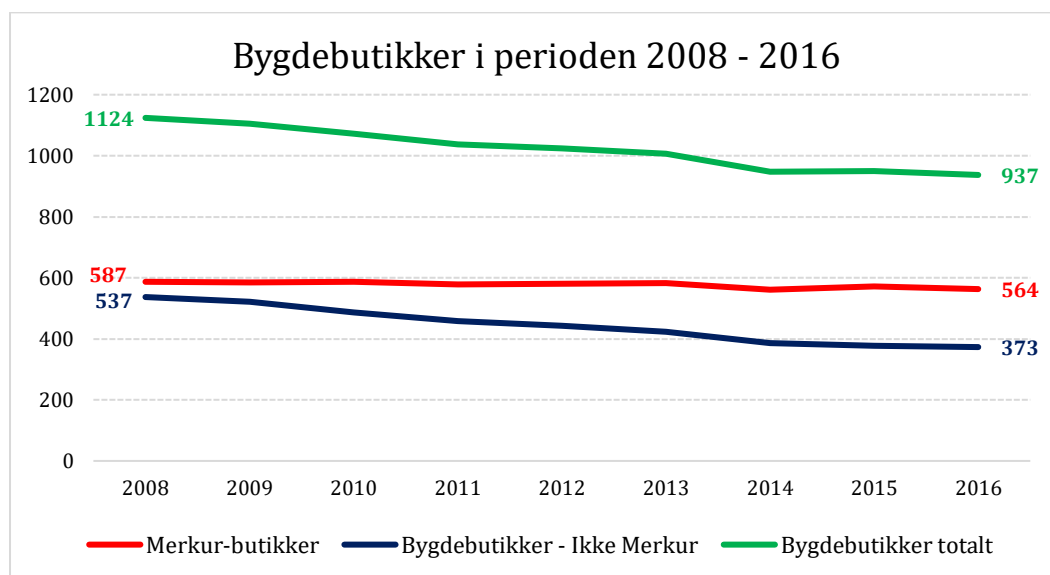
Butikkene som deltar i Merkur-programmet, er alle definert som bygdebutikker. Kriteriene som benyttes ved deltakelse i dette programmet, er stort sett sammenfallende med de kriterier som er nevnt ovenfor. I tillegg har imidlertid Merkur-programmet med en regel om at antall husstander i nærmarkedet ikke må overstige 200 og at avstanden til nærmeste konkurrent som

hovedregel skal være minimum 10 kilometer. Videre praktiserer en øvre omsetningsgrense for butikkens dagligvareomsetning og det legges vekt på butikkens rolle som en sentral aktør i lokalsamfunnet. I dette ligger blant annet at butikken må ha en motivert leder og at det er villighet til at butikken ivaretar tilleggsfunksjoner til beste for lokalsamfunnet.

1.2 IBA's bygdebutikkregister

Institutt for bransjeanalyser (IBA) etablert i 2005 et register over butikker i småsamfunn, da under navnet Distriktsbutikkregisteret. I samarbeid med Merkur-programmet ble navnet på dette registeret endret til Bygdebutikkregisteret i 2015. Siktemålet med etableringen av registeret var å kunne utarbeide god statistikk for disse butikker. Registeret inneholder blant annet informasjon som muliggjør kobling til Bedrifts- og foretaksregisteret (BoF) hos SSB. BoF blir periodisk oppdatert med omsetningsopplysninger fra Skattedirektoratet. Koblingen mellom de to registrene muliggjør blant annet fremstilling av statistikk som viser omsetning og omsetningsutvikling for grupper av bygdebutikkene.

Utvelgelse av butikker som skal inngå i Bygdebutikkregisteret, er foretatt av IBA gjennom en manuell identifisering av dagligvarebutikker over hele landet. Oppdatering av butikkene i Bygdebutikkregisteret skjer årlig. Etter siste oppdatering for 2017 omfattet registeret 1050 butikker. De årlige analyser som IBA har gjennomført for Merkur med sikte på å vise omsetningen og omsetningsutvikling for bygdebutikkene, har vist at antallet aktive butikker, dvs. butikker med omsetning i minimum en termin av året, har vært om lag 90 prosent av butikkene i Bygdebutikkregisteret. I 2016 var således antallet bygdebutikker i omsetningsanalysen 937. Av dette var 60,2 prosent eller 564 butikker registrert som deltakere i Merkur-programmet.

Figur 1

Kilde: Analyse av Merkurbutikkens omsetning 2016

Figur 1 viser utviklingen i antallet aktive bygdebutikker i perioden 2008 – 2016 basert på IBA's analyse av omsetning til disse butikker. I perioden var det en nedgang i antallet bygdebutikker på 187 butikker. Dette tilsvarer 16,6 prosent eller uttrykt på en annen måte, at én av seks bygdebutikker falt fra i perioden. Denne nedgangen i antallet bygdebutikker fant sted først og fremst i årene 2008 – 2013. I de siste 3 år har det således vært kun mindre endringer i antallet.

Viktigste grunn til reduksjonen i antallet bygdebutikker i denne periode, var avvikling av driften på grunn av dårlig økonomi. Av årsaker til dette kan nevnes svært lav og ofte fallende omsetning på grunn av forhold som for eksempel sviktende kundegrunnlag, stor og økende handelslekkasje, dårlig beliggenhet for butikkene, lite egnede butikklokaler, manglende profesjonalitet i ledelse og drift av butikkene og ikke minst sterk konkurranse fra store butikker i tilgrensende markedsområder.

Andre årsaker har vært problemer med å rekruttere nye drivere av butikker hvor kjøpmannen ønsker å avvike, oftest på grunn av fremskredet alder. Butikkene som falt bort, hadde videre i liten grad oppnådd støtte til markedsføring og rasjonell drift gjennom bistand fra konsulenter, deltakelse i læreprogrammer og tilslutning til dagligvarekjeder. Det at noen butikker mistet sin status som bygdebutikk på grunn av endringer i driftsform og konkurransesituasjon, kan også forklare noe av nedgangen i antallet.

1.3 Årlige analyser av bygdebutikkens økonomi

Ved utarbeiding av IBA's rapport 4/2012 «Distriktsbutikken – bygdas eneste vareformidler og naturlige møteplass», ble det gjennomført en analyse av regnskapene for årene 2009 og 2010 for 342 butikker i IBA's register for distriktsbutikker. Dette registeret er det som i dag er benevnt Bygdebutikkregisteret.

Innsamling av regnskapstall for bygdebutikker fortsatte i de etterfølgende år og i analysen av bygdebutikkens økonomi i 2016, benyttet data fra 504 bygdebutikker. Ifølge Statistisk sentralbyrå var det 937 bygdebutikker som var registrert med omsetning i hele eller deler av 2016. Dette betyr at denne vår analyse av bygdebutikkens økonomi er basert på regnskapstall for 54 prosent av antallet aktive bygdebutikker.

Denne analyse av bygdebutikkens økonomi er gjennomført på bakgrunn av offentlig tilgjengelige informasjon om virksomhetenes økonomi. Det betyr at regnskapstall for de av bygdebutikkene som er registrert som enkeltmannsfirma, ikke er tilgjengelige. Det samme gjelder for bygdebutikker hvor regnskapstallene inngår i regnskapet for et foretak.

Mange av bygdebutikkene og da i særlig grad butikker som har lave omsetningstall, er organisert som enkeltmannsfirma. Regnskapene for slike virksomheter er ikke offentlig tilgjengelig. Vi registrerer videre at det er et stort og et økende antall av bygdebutikkene som er eiet av og organisert i samvirkeleg med flere virksomheter. I likhet med de av bygdebutikkene som er eiet av kjeder eller har en eier som har flere virksomheter, foreligger det ikke eller kun i liten grad informasjon om økonomistørrelser som er egnet for analyse av regnskapene for hver enkelt virksomhet i foretaket.

Disse problem med innhenting av regnskapsdata som er egnet for analyse av bygdebutikkens økonomi, fører til at det er en underrepresentasjon i analysen av regnskapsdata fra bygdebutikker med lave omsetningstall. Det er videre også en klar underdekning av regnskaper fra bygdebutikker som er organisert som samvirkeleg. Disse svakhetene med utvalget, vil bli nærmere kommentert i tilknytning til presentasjon av økonomistørrelser senere i denne rapporten.

2. Regnskapsanalysen - definisjoner

Vi skal her vise og forklare innhold og presentasjonsform for de ulike økonomistørrelser slik de fremkommer i analysen av bygdebutikkens økonomi. Analysen av bygdebutikkens økonomi bygger på regnskapstall som i hovedsak er innhentet fra næringslivstjenesten Proff.

Ut fra informasjonen fra proff.no er bygdebutikkens inntekter vist gjennom størrelsene salgsinntekter og andre inntekter. Summen av inntektene av varesalget og av andre inntekter utgjør bygdebutikkens omsetning. Omsetningen vises i regnskapsanalysen som et beløp i hele 1000 kroner og er eksklusive merverdiavgift. Netto inntekt av varesalget, dvs. salgsinntektene fratrukket kostnadene ved anskaffelse av varene, er benevnt bruttofortjeneste. I vår analyse er bruttofortjenesten vist som prosentstørrelse med salgsinntektene som prosentgrunnlag.

Bygdebutikkens kostnader er i vår regnskapsanalyse inndelt i postene lønnskostnader, avskrivninger, andre driftskostnader og finanskostnader. Kostnadene blir vist som prosentstørrelser med bygdebutikkens omsetning som prosentgrunnlag. Virksomhetens resultat før skatt fremkommer som differansen mellom bygdebutikkens inntekter og kostnader. Også denne målstørrelse er vist beregnet i prosent av omsetningen.

Bygdebutikkens soliditet er vist gjennom beregning av størrelsen på egenkapitalen og er vist i prosent. Videre inngår størrelsen likviditetsgrad i analysen. Andre informasjonen gjennom regnskapsanalysen er nivået på godtgjørelsen til daglig leder som er vist i 1000 kroner, og beregning av størrelser som viser endringer over tid for sentrale økonomistørrelser. Disse endringer blir i regnskapsanalysen presentert prosent som endringer i prosent.

Ved presentasjon av gjennomsnittstall for bygdebutikkene totalt eller fordelt på områder, er gjennomsnittstørrelsene beregnet som et uveiet gjennomsnitt. Det betyr at alle virksomheter i et utvalg teller likt ved fastlegging av gjennomsnittet for utvalget.

2.1 Bygdebutikkens inntekter

Salgsinntekt er den omsetning bygdebutikken har oppnådd i en periode gjennom salg av varer. Størrelsen på salgsinntekten bestemmes av den omsatte varemengde i perioden, de priser som er benyttet for varene, eventuelle rabatter og bonuser knyttet til salget og den reduksjon av inntektene som skyldes svinn. I vår analyse av regnskapene er salgsinntektene oppgitt i hele 1000 kroner. Som regnskapsstørrelse er salgsinntektene alltid vist eksklusive merverdiavgift. Salgsinntektene danner videre det prosentgrunnlaget som benyttes ved beregning av bygdebutikkens bruttofortjeneste i prosent.

Ettersom bygdebutikkene er virksomheter som i SSB er registrert med nacekode 47.111, betyr det at bygdebutikkene pr. definisjon er dagligvarebutikker og at mer enn 50 prosent av omsetningen er innen dagligvarer. Naturlig nok er det store variasjoner i bygdebutikkens varetilbud og i den andel salg av dagligvarer har av salgsinntektene. Noen bygdebutikker kan beskrives som tradisjonelle dagligvarebutikker, mens andre bygdebutikker har tilrettelagt et varetilbud som langt på vei fremstår som et lite varehus i bygda eller en moderne landhandel.

Som sistebutikker i bygder med et svært begrenset kundegrunnlag, kan det være naturlig og ofte også nødvendig at bygdebutikkene tilbyr et vareutvalg ut over et tradisjonelt dagligvaresortiment. Dette kan bidra til et mer attraktivt butikktilbud for bygdefolket og andre besøkende i bygdene samt også bidra til en øket omsetning og forhåpentligvis også en bedret inntjening for bygdebutikken. Bygdebutikkens geografiske beliggenhet, nærhet til konkurrerende byer/tettsteder, graden av turisme, næringslivet i bygda m.v. er eksempler på forhold som bør vurderes ved tilretteleggingen av et utvidet vare- og tjenestetilbud.

Eksempler på vareområder som i noen bygdebutikker er av stor betydning for omsetningen, er leketøy, gaveartikler, fiskeutstyr, kjøkkenutstyr, hverdagstekstiler, jernvarer og hobbyartikler, sportsutstyr m.v. Videre viste en spørreundersøkelse som IBA gjennomførte i 2014, at nær 40 prosent av bygdebutikkene hadde omsetning av drivstoff. Samme undersøkelse viste også at 18,5 prosent av bygdebutikkene hadde tilleggsinntekter gjennom et kafé-/pubtilbud. Omsetningen og inntektene av slike virksomheter blir som oftest registrert som salgssinntekt for bygdebutikken. Nok et eksempel som gir store utslag i salgssinntekter og i nivået på bruttofortjenesten, er omsetningen for de av bygdebutikkene som har et betydelig salg av produkter til landbruket.

Andre inntekter er en samlepost for de inntekter bygdebutikkene har oppnådd som godtgjørelse for tilleggstjenester og gjennom andre tiltak som skal bidra til å styrke butikkens økonomi og skape et attraktivt innkjøpssted og møteplass for lokalsamfunnet. I posten andre inntekter inngår for noen bygdebutikker beregnet netto inntekt av drivstoffomsetning og/eller serveringsomsetning. Inntekter av andre aktiviteter som for eksempel fiskeoppkjøp, ekspedisjon av rutebåt, drift av campingplass, transporttjenester m.v. havner også gjerne på regnskapsposten andre inntekter. Det samme gjelder for ulike former for økonomisk støtte, for eksempel økonomisk støtte til drift og til å ivareta servicetjenester for lokalsamfunnet.

Tabell 1: Bygdebutikkens tilleggstjenester – prosentvis

Tilleggstjeneste	Merkur	Ikke Merkur	Bygdebutikkene
Kommisjonær Norsk Tipping	76,5	88,5	81,5
Apotekvarer - utlevering	66,1	64,9	65,6
Post i butikk	35,0	51,1	41,7
Drivstoff	45,4	30,5	39,2
Miljøstasjon	25,7	19,1	22,9
Kafé, pub	22,4	13,0	18,5
Turistinformasjon	20,2	2,3	12,7
Rikstoto	7,1	19,8	12,4
Kommunale tjenester	16,9	0,8	10,2
Bibliotekstjenester	10,9	3,1	7,6
Marina	9,3	4,6	7,3

Kilde: IBA's spørreundersøkelse 2014

Tabell 1 viser utbredelsen av tilleggstjenester i bygdebutikkene slik dette fremkom gjennom en spørreundersøkelse i 2014 rettet mot ledere av bygdebutikker. I gjennomsnitt hadde bygdebutikkene 3 av de 11 tilleggstjenester som inngikk i undersøkelsen. For deltakerne i Merkur-programmet var gjennomsnittet for antallet tilleggstjenester vist i spørreundersøkelsen, høyere enn antallet for øvrige bygdebutikker. Merkurbutikkene har også gjerne flere tilleggstjenester enn de som er opplistet i tabell 1. Eksempler på slike er en kaffekrok i butikken, noe som ses på som en grunnleggende servicetjeneste hos deltakerne i Merkur-programmet, salg av lokalproduserte varer, salg av jakt- og fiskekort og et bredt tilbud av tjenester til turister og eiere av fritidsboliger.

Bygdebutikkens omsetning er sum av butikkens salgssinntekter og andre inntekter. Størrelsen er eksklusiv merverdiavgift og vises i hele 1000 kroner. Omsetningen danner prosentgrunnlaget, dvs. 100 prosent, for bygdebutikkens driftsinntekter, driftskostnader og resultat.

Bruttofortjeneste er bygdebutikkens godtgjørelse for salget av varer i en periode. Størrelsen fremkommer som differansen mellom de oppnådde salgsinntekter og en beregning av de tilhørende varekostnader. Bygdebutikkens bruttofortjeneste er i vår analyse beregnet og vist som en prosentstørrelse med salgsinntektene som prosentgrunnlag.

Naturlig nok vil det være betydelige variasjoner i bygdebutikkens bruttofortjeneste målt i prosent. Salgsinntektene for varene vil være påvirket av forhold som fordeling av omsetningen på varegrupper og vareområder, prispolitikken til bygdebutikken/kjeden, omfanget av tilbudsaktiviteter og rabatter, synlig og usynlig svinn m.v. Varekostnadene for bygdebutikkene vil være bestemt av innkjøpsbetingelsene som oppnås fra hovedleverandør av dagligvarer og fra andre leverandører av bygdebutikkens varetilbud. For noen vareområder tilkommer frakttillegg, og omfanget av rabatter og bonuser basert på innkjøpsvolum, lojalitet og markedstiltak varierer.

Samlede driftsinntekter er sum av bygdebutikkens bruttofortjeneste ved varesalg og andre inntekter oppnådd gjennom butikkens tilleggstjenester og/eller ved inntekter bygdebutikken har hatt gjennom støtteordninger eller andre virksomhetsområder. Som prosentstørrelse beregnes de samlede driftskostnader av bygdebutikkens netto omsetning.

2.2 Bygdebutikkens driftskostnader

Lønnskostnadene er en samlepost for kostnader knyttet til arbeidsoppgavene i bygdebutikken. I denne posten inngår lønn til ansatte på hel- og deltid, innleiet arbeidskraft, sosiale kostnader og lønn og annen godtgjørelse til daglig leder. Lønnskostnadene beregnes i prosent av omsetningen. Nivået på lønnskostnadene målt i prosent vil kunne variere sterkt mellom bygdebutikker, og forklaringene på dette er mange.

De bygdebutikker som har stor omsetning av dagligvarer, vil kunne oppnå «stordriftsfordeler» som kan bidra til å redusere lønnsprosenten. Stor omsetning gir mulighet for rasjonell arbeidsdeling og en bemanning som er tilpasset trafikkmønsteret. Videre oppnås fordeler ved at administrative kostnader, herunder lederlønn, kan fordeles på en større omsetning i butikker med høy omsetning enn i bygdebutikker med lav omsetning og få ansatte.

Et annet moment som påvirker lønnsprosenten er fordeling av omsetningen på vareområder med ulike grader av personlig service. Lønnsprosenten ved omsetning av drivstoff er vanligvis lav, mens den gjerne blir svært høy for serveringsvirksomhet og for mange av tilleggstjenestene. Andre forhold som påvirker lønnsprosenten er fordelingen av kundetrafikken med sesongsvingninger og variasjoner mellom ukedager og daglige åpningstider.

Lønnsnivået til medarbeidere og til leder er naturligvis også med og bestemmer lønnsprosenten. Videre er butikkens betjeningsform og den tekniske standard med og gir rammer for hvor effektivt arbeidsoppgavene kan løses og i hvilken grad kundene kan bidra til en rasjonell handel. Dyktig ledelse av bygdebutikken med godt tilrettelagte arbeidsoppgaver og med motiverte medarbeidere, er også med på å danne grunnlaget for en gunstig lønnsprosent og til å gi bygdebutikken konkurransemessige fortrinn.

Lønnskostnadene er vanligvis den største av kostnadspostene i bygdebutikkens regnskaper. Nivået på lønnsprosenten vil naturlig nok variere sterkt blant bygdebutikkene, og da spesielt som følge av at det gjerne er store ulikheter i butikkens omsetningsstørrelse og i vare- og tjenestetilbudet. Lønnsprosenten gir uttrykk for den arbeidsmengde som er nedlagt i en periode, og effekten av denne innsatsen bør kunne vises gjennom nivået på omsetning og tilhørende inntekter.

Avskrivninger er en regnskapsstørrelse som viser om og i hvilken grad kostnader ved investeringer i varige driftsmidler fordeles over flere år. I vår analyse av bygdebutikkene er størrelsen på avskrivningene vist i prosent av omsetningen. Avskrivninger er vanligvis beskjedene regnskapsstørrelser i flertallet av bygdebutikkene. I noen bygdebutikker er størrelsen null. Dette avspeiler den økonomiske situasjon for mange av bygdebutikkene hvor spesielt butikker med lav omsetning har hatt begrensede muligheter til å kunne investere i og i å oppgradere butikkene. Noen mindre investeringer kan imidlertid være gjennomført og utgiftsført i regnskapsåret selv om regnskapet viser null avskrivninger.

Andre driftskostnader er en samlepost for kostnader knyttet til lokaler, kontorkostnader, reiser, reparasjon og vedlikehold, markedsføring, kjedeavgifter m v. Også denne regnskapspost er i vår regnskapsanalyse vist som en prosentstørrelse med bygdebutikkens omsetning som prosentgrunnlag. Andre driftskostnader er vanligvis den nest største av kostnadspostene, og normalt en størrelse som er noe lavere enn lønnskostnadene.

Kostnadene for lokalene, også kalt husleiekostnadene, er vanligvis den største av kostnadspostene som inngår i regnskapsposten andre driftskostnader. Det er en rekke forhold som bidrar til at nivået på bygdebutikkens kostnader for lokaler kan variere sterkt. Av slike kan nevnes størrelsen på lokalene, beliggenheten i bygda og i landet, bruksområder for leiearealene, standarden på lokalene og eiers/utleiers vurderinger av hvilken leie som bør benyttes for bygdebutikkens lokaler.

Kostnadene for lokaler som er eiet av bygdebutikken, vil også være bestemt av størrelsen på investeringene, når investeringene er gjennomført, i hvilken grad det er gjennomført avskrivninger og omfanget av årlige kostnader knyttet til oppgradering og vedlikehold. I de tilfeller hvor eiendommene som bygdebutikken disponerer er skilt ut i et eget eiendomsselskap, kan leieprisen som benyttes for lokalene være bestemt ut fra vurderinger av bygdebutikkens økonomiske situasjon.

Et eksempel på dette er når bygdebutikkens har lokaler i en eiendom eiet av daglig leder/eier, og hvor leien for lokalene i butikkens regnskaper avviker fra det normale leienivå i markedsområdet. Når sistebutikken i en bygd er i ferd med å bli borte, ser vi også eksempler på at det tas initiativ i bygda med å få reetablert et butikktilbud for lokalsamfunnet, gjerne organisert som en folkebutikk. Gjennom å tilby butikklokaler med en gunstig leiepris, kan grunnlaget således legges for fortsatt drift av en butikk med et egnet vare- og tjenestetilbud for bygda.

Finanskostnadene er en kostnadspost som viser forskjellen mellom virksomhetens kostnader for lånekapital og eventuelle inntekter som er oppnådd som avkastning på disponible midler. Størrelsen er i vår analyse angitt som en prosent av bygdebutikkens omsetning. I regnskapene for bygdebutikkene er finanskostnadene vanligvis lave. Unntaket er for de av bygdebutikkene som har hatt store låneopptak knyttet til investeringer i butikklokaler og -utstyr og for de butikker hvor det er tatt opp lån i mangel av egenkapital.

2.3 Bygdebutikkens resultat

Bygdebutikkens resultat fremkommer som differansen mellom de samlede inntekter i perioden (bruttofortjeneste og andre inntekter) og sum driftskostnader. Størrelsen som uttrykker resultatet før en eventuell skatt, er i vår regnskapsanalyse beregnet og vist i prosent med bygdebutikkens omsetning som prosentgrunnlag.

Forutsetningene for at en bygdebutikk skal kunne oppnå et tilfredsstillende resultat i en periode, er de muligheter og den evne butikken har til å oppnå en omsetning av varer og tjenester som bidrar med inntekter som er store nok til å dekke den nødvendige ressursinnsats og de tilhørende kostnader.

En analyse av bygdebutikkens regnskaper vil kunne gi et bilde av den økonomiske stilling og de resultat som er oppnådd. Dette vil kunne danne grunnlag for å fastslå hvilke forutsetninger som

må være til stede for at en bygdebutikk skal kunne oppnå et økonomisk resultat som kan bidra til å sikre bygdefolket tilgang til et egnet vare- og servicetilbud og videre gi et svar på hvordan og i hvilken grad dette er mulig å oppnå.

2.4 Størrelser som viser soliditet og likviditet

Bygdebutikkens soliditet er i regnskapsanalysen vist gjennom en beregning av størrelsen **egenkapitalen i prosent**. Prosentgrunnlaget for bygdebutikkens egenkapital i prosent er sum eiendeler. Egenkapitalen endres først og fremst gjennom resultatet etter skatt som bygdebutikken har oppnådd i en periode. Svake resultat over år kan bidra til svekket soliditet og kan også føre til at bygdebutikkens regnskaper viser en negativ egenkapitalprosent.

En fremtidig drift av bygdebutikken er da avhengig av at det tilføres ny egenkapital. Driften vil videre kunne opprettholdes dersom de som har gitt lån og/eller kreditt til bygdebutikken ser at det er større verdier i virksomhetens eiendeler enn det som uttrykkes gjennom regnskapet og at de har tro på at driften vil kunne bli lønnsom i kommende perioder.

Likviditet er et uttrykk for en virksomhets evne til å kunne innfri sine løpende betalingsforpliktelser ved forfall. Bygdebutikkens likviditet måles ut fra regnskapet som forholdet mellom størrelsen likvide omløpsmidler (tilgjengelige betalingsmidler og varebeholdningen) og opp mot de av virksomhetens gjeldsposter som er vurdert som kortsiktig gjeld. I vår analyse av bygdebutikken uttrykkes likviditetsgraden med en tallstørrelse med to desimaler. En økning av likviditetsgraden indikerer forbedret likviditet, mens en nedgang i størrelsen varsler at virksomheten har svekket sine evner til å kunne innfri løpende betalingsforpliktelser.

2.5 Andre størrelser som forklarer økonomisk nåsituasjon og utvikling

I tillegg til de foran beskrevne regnskapsstørrelser for inntekt, kostnader og effektivitet, vil vi vise beregning av og kommentere noen størrelser som kan gi ytterligere informasjon om nåsituasjonen og utviklingen i bygdebutikkens økonomi.

Omsetningsendring – Vi vil vise til beregninger av den prosentvise endring i bygdebutikkens omsetning i analyseåret og av samlet omsetningsendring i en analyseperiode. Nivået på omsetningsendringene for utvalget av bygdebutikker, vil også kunne sammenlignes med utviklingen for dagligvarehandelen. Videre vil vi beregne og kommentere hvor stor andel i prosent av bygdebutikkene i regnskapsanalysen som hadde økning eller nedgang i omsetningen.

Endring i bruttofortjeneste – I tillegg til kommentarer til nivået på bruttofortjenesten, vil det bli vist beregninger av hvor stor andel av bygdebutikkene i regnskapsanalysen som endret nivået på bruttofortjenesten og i hvilken retning denne endring fant sted.

Endring i lønnskostnader – Også for lønnskostnadene vil det bli vist endringer i lønnsprosenten og en beregning av andeler av bygdebutikkene med økning hhv nedgang i lønnsprosenten. Videre vil endringer i godtgjørelse til daglig leder bli vist på tilsvarende måte.

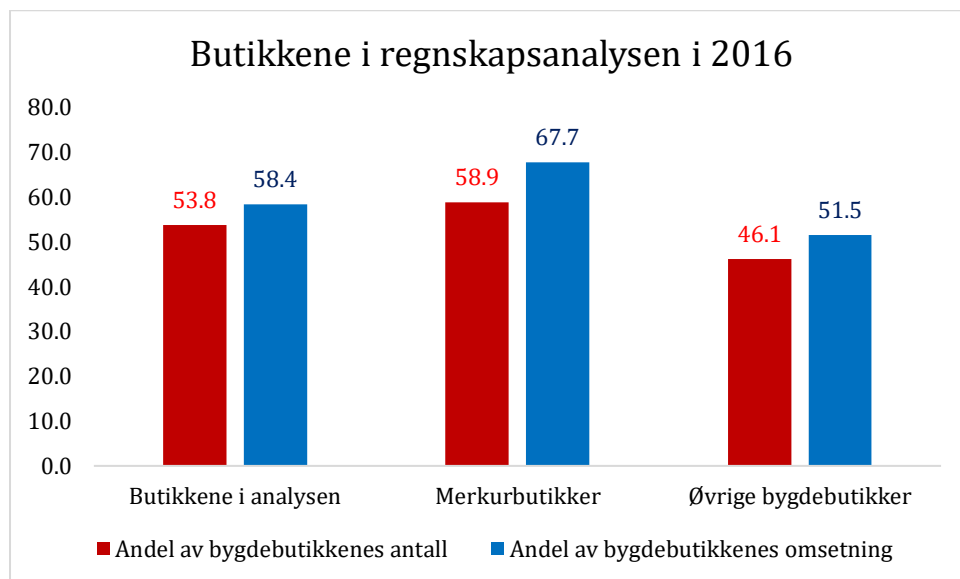
Endring i resultat før skatt – For denne regnskapsstørrelse vil det bli vist og kommentert hvorledes resultatet i prosent for bygdebutikkene i analysen fordelte seg på pluss- og minusstørrelser. Videre vil det i bli vist og kommentert endringer over tid for resultatprosenten og den prosentvise andel av bygdebutikkene med økning og nedgang i resultatstørrelsen.

3. Bygdebutikkene i regnskapsanalysen

Analysene av regnskapene til bygdebutikkene i 2016 bygger på data fra 504 butikker. Dette tilsvarer 53,8 prosent av de av butikker i IBA's Bygdebutikkregister som ifølge Statistisk sentralbyrå var registrert med omsetning i minimum en av terminene i 2016. Butikkene i regnskapsanalysen omsatte varer og tjenester for ca. 7 milliarder kroner eksklusive merverdiavgift i 2016. Ifølge omsetningstall fra SSB for bygdebutikkene i 2016, presentert i analysen «Merkurbutikkens omsetning i 2016», sto butikkene i regnskapsanalysen for 58,4 prosent av bygdebutikkens omsetning i 2016.

3.1 Antall fordelt på Merkurbutikker og øvrige bygdebutikker

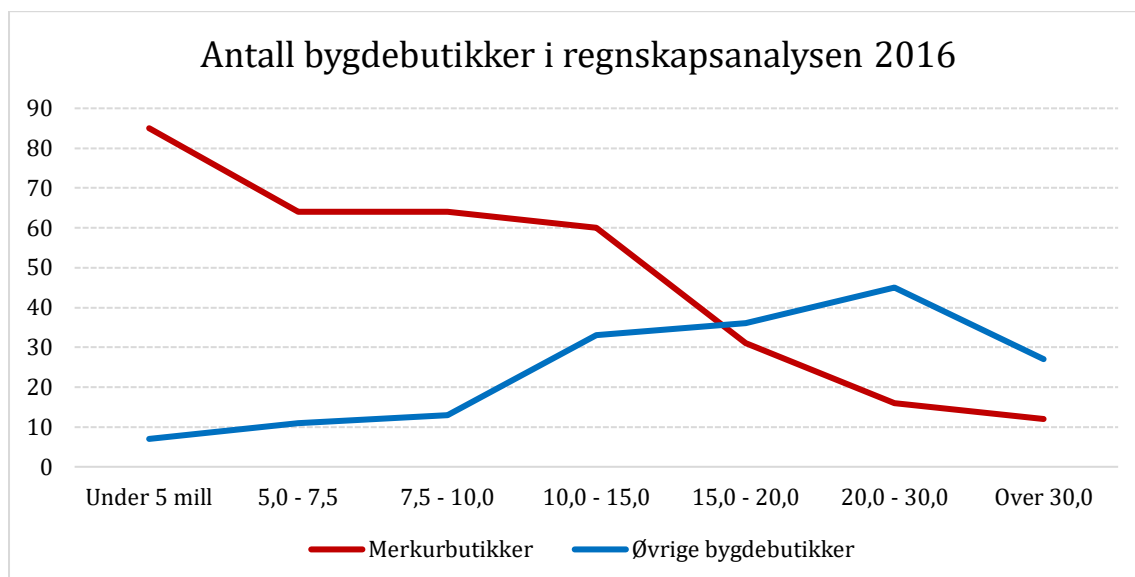
Av de 504 bygdebutikker som inngår i regnskapsanalysen i 2016, var 332 butikker eller 65,9 prosent av disse, registrert som deltakere i Merkur-programmet. Til sammenligning var Merkurs andel av bygdebutikkene ifølge IBA's omsetningsanalyse 60,2 prosent i 2016. Videre var Merkurbutikkens andel av bygdebutikkens samlede omsetning i regnskapsanalysen 49,2 prosent, mens den tilsvarende andel var 42,4 prosent ifølge omsetningsanalysen 2016. I vår regnskapsanalyse er butikkene som deltar i Merkur-programmet således overrepresentert både i antall virksomheter og i deres andel av omsetningen.

Tabell 1

Kilde: IBA/SSB

Tabell 1 viser i prosent antall butikker i regnskapsanalysen og disse butikkens omsetning sammenlignet med antallet og omsetningen for alle bygdebutikker i 2016. Merkurbutikkene i regnskapsanalysen representerer 58,9 prosent av antallet aktive Merkurbutikker og 67,7 prosent av omsetningen til Merkurbutikkene i 2016. For gruppen Øvrige bygdebutikker var 46,1 prosent av butikkene representert i regnskapsundersøkelsen. Omsetningsandelen for disse butikkene var 51,5 prosent. Beregningene vist i tabell 1 indikerer at butikker med lav omsetning er underrepresentert i regnskapsanalysen.

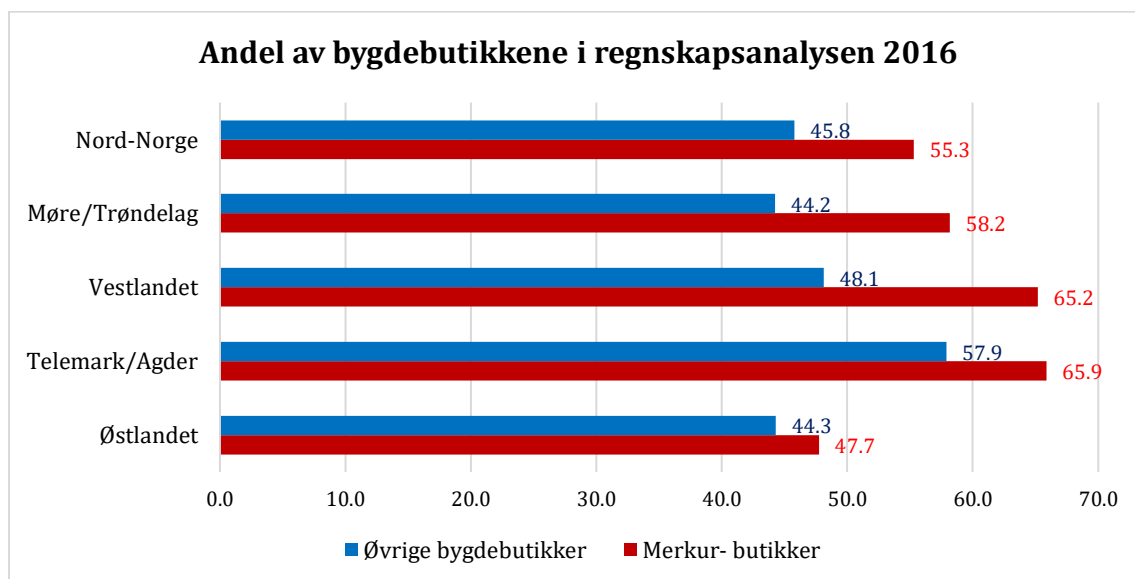

Figur 2

Kilde: IBA/Proff

I figur 2 er vist hvorledes de 504 bygdebutikkene i regnskapsanalysen er fordelt i omsetningsgrupper og fordelt på Merkurbutikker og Øvrige bygdebutikker. Blant bygdebutikkene med lav omsetning er det stor dominans av Merkurbutikker, mens det er flest butikker i gruppen Øvrige bygdebutikker i de største omsetningsgrupper. 87,3 prosent av bygdebutikkene i regnskapsanalysen med en omsetning under 10 millioner kroner, var butikker tilsluttet Merkur-programmet. Tilsvarende var 72 prosent av bygdebutikkene i regnskapsanalysen med omsetning over 20 millioner kroner, butikker i gruppen Øvrige bygdebutikker. Det foreligger ikke statistikk med inndeling i omsetningsgrupper som kan dokumentere hvilke andeler bygdebutikkene i regnskapsanalysen har av alle bygdebutikker.

Med 127 butikker er det Vestlandet med fylkene Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane, som har med flest bygdebutikker i regnskapsanalysen. Hele 101 av butikkene på Vestlandet var registrert som Merkurbutikker. Her var Nord-Norge nærmest med 78 deltakende Merkurbutikker. Møre/Trøndelag var den av landsdelene som med 58 butikker hadde flest regnskaper i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Figur 3

Kilde: IBA/SSB

Figur 3 viser andelene i landsdelene av bygdebutikker i regnskapsanalysen målt i prosent av antall bygdebutikker i landsdelene. 65,2 prosent av Merkurbutikkene lokalisert på Vestlandet er med i regnskapsanalysen. Av gruppen Øvrige bygdebutikker er det butikkene i Agder/Telemark som er best representert i regnskapsanalysen med 57,9 prosent. Østlandet er landsdelen med lavest andel Merkurbutikker i regnskapsanalysen, mens Møre/Trøndelag har lavest andel av Øvrige bygdebutikker.

Kommentar til analysens representativitet

I foregående kapitler i denne rapport har vi vist definisjonen av bygdebutikker og beskrevet tilgangen til informasjon om butikkene gjennom Bygdebutikkregisteret og ut fra IBA's mange analyser av bygdebutikkens nåsituasjon og utvikling. Videre har vi beskrevet metoden ved innsamling av informasjon om bygdebutikkens økonomi og vist ulike kjennetegn ved de virksomheter som inngår i regnskapsanalysen.

Analysen av bygdebutikkens økonomi er basert på en kartlegging og bearbeiding av offentlig tilgjengelige regnskapsdata. Resultatene som vises gjennom undersøkelsen, må således vurderes ut fra følgende:

- For regnskapsåret 2016 omfatter regnskapsanalysen data fra 504 bygdebutikker. Dette var 53,8 prosent av antallet bygdebutikker som var registrert med omsetning i Statistisk sentralbyrå i dette året.
- For virksomheter registrert som enkeltmannsfirma, foreligger det ikke tilgjengelige regnskaper. Bygdebutikkene i denne gruppe er hovedsakelig virksomheter med et lavt nivå på omsetningen.
- Videre foreligger det ikke regnskaper for bygdebutikker hvor regnskapstallene inngår i et foretaksregnskap og for bygdebutikker i samvirkeag med mer enn én virksomhet i regnskapet. Også for bygdebutikker i disse grupper, er hovedtyngden virksomheter med omsetning under gjennomsnittet for bygdebutikker.

Regnskapsanalysen er basert på et stort antall virksomheter, et langt større antall enn det som normalt kreves for at resultater fra en analyse skal kunne fremstilles som representative. De bygdebutikker som er med i regnskapsanalysen, representerer en stor andel av antallet bygdebutikker både totalt for Norge og også fordelt på landsdeler.

Det at regnskapene for et betydelig antall virksomheter ikke er tilgjengelige for analysen, betyr imidlertid en underdekning av regnskaper for bygdebutikker med lave omsetningstall. Dette betyr videre at den beregnede gjennomsnittsomsetning for bygdebutikkene i analysen må antas å være noe høyere enn den faktiske. Videre antas det også at de resultatstørrelser som blir vist i analysen er noe for høye, og da spesielt for det beregnede resultat for bygdebutikkene i de lavere omsetningsgrupper.

Skjevheten i utvalget med underdekning av butikker med lav omsetning, vil først og fremst påvirke beregningene av gjennomsnittstørrelser for Merkurbutikkene. Merkur-programmet har mange deltakere fra bygdebutikker registrert som enkeltmannsfirma og fra virksomheter registrert som samvirkeag uten tilgang til regnskapene. Flertallet av disse har lave omsetningstall. Dette betyr at den reelle gjennomsnittsomsetning vil være lavere enn vist i regnskapsanalysen, noe som bekreftes gjennom de årlige omsetningsanalyser for Merkurbutikkene. Det antas også at resultattallene i regnskapsanalysen vil være noe gunstigere enn de reelle gjennomsnittstall. Spesielt gjelder dette for de laveste omsetningsgrupper.

4. Økonomistørrelser for bygdebutikkene 2016

Vi skal her vise og kommentere gjennomsnittstall ut fra regnskapene for de 504 bygdebutikker som er med i vår analyse av regnskapene for 2016. Videre viser vi noen beregninger av nøkkeltall som skal bidra til å gi et utvidet bilde av den økonomiske nåsituasjon og utviklingen for landets bygdebutikker. Presentasjonen omfatter også beregninger av økonomistørrelser for bygdebutikker tilsluttet Merkur-programmet og for gruppen Øvrige bygdebutikker.

Tabell 2: Hovedtall fra regnskapsanalysen av bygdebutikkene 2016

	Bygdebutikkene	Merkurbutikker	Øvrige bygdebutikker
Antall virksomheter i analysen	504	332	172
Salgsinntekt (1000 kr)	13 537	10 100	20 172
Annen inntekt (1000 kr)	273	227	364
Sum inntekter (1000 kr)	13 812	10 326	20 541
Bruttofortjeneste i % av salgsinntekter	24,04	23,75	24,59
Lønnskostnader	13,90	14,16	13,39
Avskrivninger	1,07	1,09	1,03
Andre driftskostnader	9,27	9,32	9,18
Finanskostnader	0,42	0,47	0,34
Resultat før skatt	1,49	1,14	2,18
Egenkapital i prosent	32,47	32,88	31,68
Likviditetsgrad	2,47	2,49	2,45

Tabell 3: Effektivitetsmål m.v.

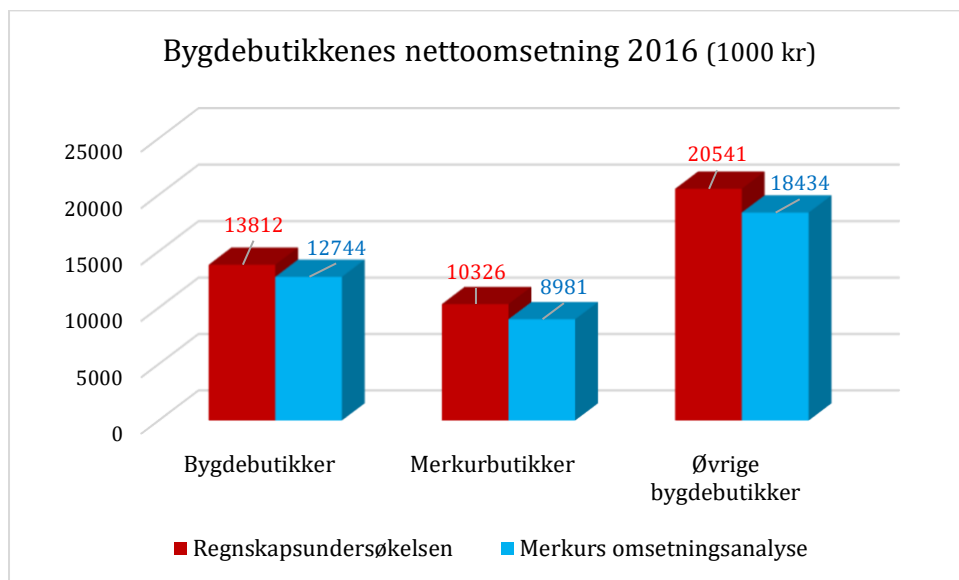
	Bygdebutikkene	Merkurbutikker	Øvrige bygdebutikker
Omsetningsendring 2016 (%)	5,11	5,87	4,38
Organisk omsetningsendring i %	2,49	2,83	2,16
Antall med nedgang i omsetningen (%)	32,2	32,7	30,7
Nedgang i bruttofortjeneste-%	40,1	37,7	44,6
Økning av lønns-% (andel av butikkene)	62,0	60,0	65,7
Lederlønn (1000 kr)	374	334	450
Nedgang i resultat-% (andel)	53,1	49,7	59,6
Andel av butikkene med minusresultat	26,5	30,1	19,8

4.1 Bygdebutikkens inntekter

Bygdebutikkens inntekter er i regnskapsanalysen vist som salgsinntekter som er inntekter ved salg av varer og posten andre inntekter som er inntekter oppnådd gjennom butikkens tilbud av tilleggstjenester eller gjennom andre områder enn varesalg. Sum inntekter er det som vanligvis benevnes butikkens omsetning. Inntektstallene i tabell 2 er beregnet gjennomsnittssomsetning for bygdebutikkene i regnskapsanalysen og er vist i 1000 kroner eksklusive merverdiavgift.

Gjennomsnittlig nettoomsetningen for butikkene i regnskapsanalysen var 13,8 millioner kroner i 2016. Merkurbutikkens gjennomsnittsomsetning var 10,3 millioner, mens gjennomsnittet for

gruppen Øvrige bygdebutikker var nær det dobbelte av Merkurbutikkene med 20,5 millioner. Disse tall for gjennomsnittsomsetningen til virksomhetene i regnskapsanalysen avviker fra de beregninger som ble gjennomført ved analyse av Merkurbutikkens omsetning 2016 og som var basert på omsetningstall fra Statistisk sentralbyrå.

Figur 4

Kilde: IBA/SSB

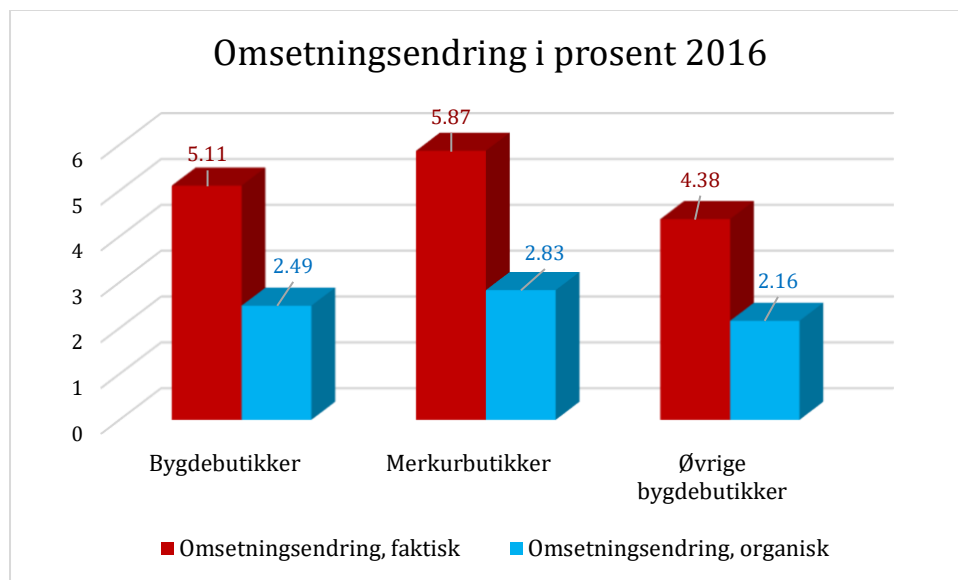
Fremstillingen i figur 4 viser at bygdebutikkene i regnskapsanalysen hadde en gjennomsnittlig omsetning som var 8,4 prosent høyere enn gjennomsnittet for de 937 bygdebutikker som var registrert med omsetning i SSB i 2016. For butikkene i Merkur-programmet var gjennomsnittet for omsetningen for butikkene i regnskapsanalysen, 15 prosent større enn reelt gjennomsnitt for Merkurbutikkene. Disse tall bekrefter tidligere omtale av at det gjennom regnskapsanalysen er en underrepresentasjon av butikker med lav omsetning. Dette gjelder i særlig grad for butikkene i Merkur-programmet.

Bygdebutikkene i regnskapsanalysen hadde i gjennomsnitt 273 000 kroner regnskapsført som annen inntekt. For Merkurbutikkene var dette gjennomsnittsbetraget 227 000 kroner og for Øvrige bygdebutikker var det 364 000 kroner. Variasjonene i denne inntektspost var store. 5 prosent av bygdebutikkene hadde ikke inntekter registrert på denne regnskapspost. Inntekter gjennom Post i butikk og som kommisjonær for spillere, er viktige for bygdebutikkene. Noen butikker lokalisert i attraktive turistområder, kunne også vise til inntekter av et bredt tilbud av tjenester tilpasset markedet.

Bygdebutikkens inntekter av tilleggstenester var i gjennomsnitt 7,75 prosent av bygdebutikkens samlede inntekter (bruttofortjenesten av varesalget og andre inntekter) i 2016. I Merkurbutikkene var andelen 8,65 prosent, mens den var 6,84 prosent som gjennomsnitt i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Omsetningen til bygdebutikkene i regnskapsanalysen øket i 2016 med 5,11 prosent sammenlignet med året før. Denne sterke vekst må sees på bakgrunn av at antallet bygdebutikker i analysen øket med 19 i 2016. Til sammenligning var økningen for dagligvarebutikkene i Norge (Nace 47.111) 3,9 prosent. Ifølge rapporten «Analyse av Merkurbutikkens omsetning 2016» var omsetningsveksten for bygdebutikkene 4,5 prosent, selv om det i 2016 var 12 færre bygdebutikker enn i 2015.

Omsetningsendring for butikker med registrert omsetning både i 2015 og 2016, benevnes gjerne som organisk omsetningsendring. For bygdebutikkene i regnskapsanalysen var det en organisk omsetningsvekst på 2,49 prosent i 2016. Organisk vekst for salgsinntektene er beregnet til 2,2 prosent, mens det var en organisk vekst på 6,1 prosent for andre inntekter.

Figur 5

Kilde: IBA/SSB

Figur 5 viser forholdet mellom faktisk omsetningsvekst og organisk vekst. Merkurbutikkene som var med i regnskapsanalysen, hadde en bedre omsetningsutvikling i prosent enn gruppen Øvrige bygdebutikker. Forskjellen mellom faktisk og organisk omsetningsvekst viser at en stor del av veksten er oppnådd gjennom økning av antallet butikker.

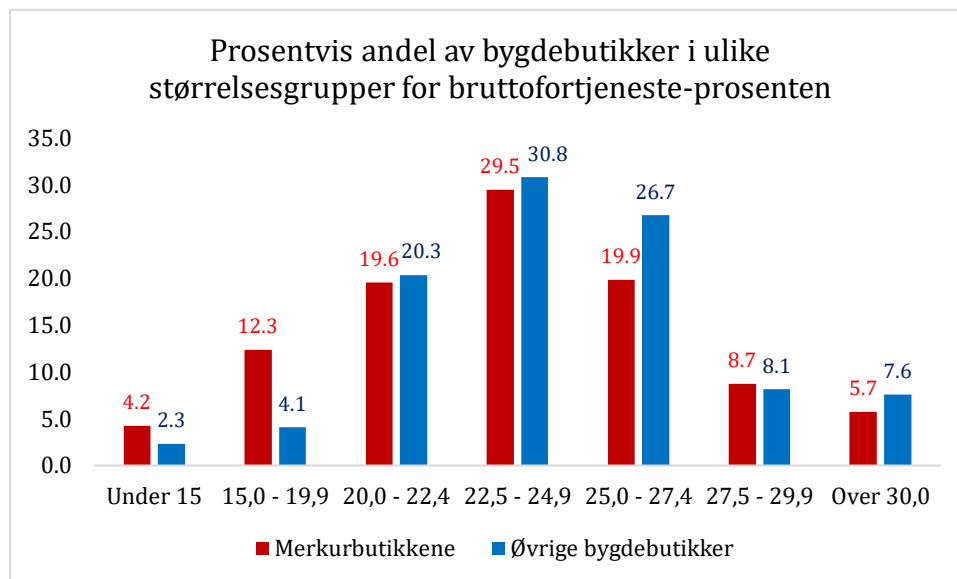
32,2 prosent av bygdebutikkene i regnskapsanalysen hadde nedgang i omsetningen i 2016. Antallet Merkurbutikker med omsetningsnedgang var 32,7 prosent, mens det var en nedgang i omsetningen for 30,7 prosent av butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Bruttofortjenesten er den inntekt bygdebutikkene oppnår gjennom omsetning av varer. Størrelsen fremkommer som forskjellen mellom salgsinntektene for varer og kostnadene knyttet til anskaffelse av de solgte varer. Bruttofortjenesten er vanligvis den klart største inntektspost for bygdebutikken. Sammen med posten andre inntekter skal bruttofortjenesten bidra til at det oppnås et nivå på inntektene som er stort nok til å dekke bygdebutikkens driftskostnader og til å gi et positivt resultat. I vår regnskapsanalyse vises bruttofortjeneste som en prosentstørrelse hvor salgsinntektene danner prosentgrunnet. Gjennomsnittet for en gruppe av bygdebutikker er fastlagt ved en beregning av uveiet gjennomsnitt.

I 2016 var gjennomsnittlig bruttofortjeneste for bygdebutikkene 24,04 prosent. Størrelsen er også her beregnet ved bruk av metoden uveiet gjennomsnitt. Det vil si at gjennomsnittet er beregnet ut fra bruttofortjeneste-prosentene for hver enkelt butikk. Merkurbutikkene hadde et gjennomsnitt på 23,75 prosent, mens bruttofortjenesten for gruppen Øvrige bygdebutikker var noe høyere med 24,59 prosent.

Sammenlignet med data for bygdebutikkene i 2015, var dette en økning i gjennomsnittlig bruttofortjeneste, både for Merkurbutikkene med 0,41 prosentpoeng og for gruppen Øvrige bygdebutikker med 0,29 prosentpoeng. Som vist i tabell 3, var det likevel en nedgang i

bruttofortjenesten i prosent i 2016 for 40,1 prosent av bygdebutikkene. Blant Merkurbutikkene var det 37,7 prosent som hadde nedgang i denne størrelse, og blant Øvrige bygdebutikker var andelen butikker som i 2016 hadde nedgang i bruttofortjeneste-prosenten, 44,6 prosent.

Figur 6

Kilde: IBA/Proff

Figur 6 illustrerer fordelingen av nivået for bruttofortjenesten i prosent i bygdebutikkene i regnskapsanalysen og for Merkurbutikkene. Mønstrer i fordelingen av butikkene i grupper ut fra nivået på bruttofortjenesten, er noenlunde det samme. Flertallet av bygdebutikkene og også av Merkurbutikkene hadde bruttofortjeneste-prosenter mellom 20 og 27,5. Av butikker med bruttofortjeneste under 20 prosent, er Merkurbutikkens andeler klart størst. Gruppen Øvrige bygdebutikker har tilsvarende størst andeler av butikker med bruttofortjeneste i prosent over gjennomsnittet for bygdebutikker.

4.2 Bygdebutikkens driftskostnader

Lønnskostnader er normalt den største driftskostnaden for bygdebutikkene. I likhet med de andre kostnader ved driften, er lønnskostnadene i regnskapsanalysen beregnet og vist som en prosentstørrelse med bygdebutikkens omsetning (sum inntekter) som prosentgrunnlag. Gjennomsnittet for lønnsprosenten er naturlig nok lavest i de grupper av butikker som har størst nivå på omsetningen. Det er imidlertid relativt små forskjeller i gjennomsnittlig lønnsprosent for Merkurbutikker og for gruppen Øvrige bygdebutikker, også ved gruppering av butikkene ut fra varierende omsetningsstørrelse og geografisk beliggenhet.

Som vist i tabell 2 var lønnsprosenten for bygdebutikkene 13,9 prosent i 2016. For Merkurbutikkene var gjennomsnittsnivået 14,16 prosent og for gruppen Øvrige bygdebutikker 13,39 prosent. Lederlønn eller godtgjørelse til daglig leder inngår i lønnskostnadene og ved beregning av lønnsprosenten. Gjennomsnittlig godtgjørelse til leder basert på info i regnskapene for 93 prosent av bygdebutikkene i regnskapsanalysen, var 374 000 kroner i 2016. For Merkurbutikkene var gjennomsnittet 334 000 kroner, mens den var 450 000 kroner i gjennomsnitt i gruppen Øvrige bygdebutikker.

I bygdebutikker med lav omsetning, ser vi at lønnskostnadene ofte er holdt nede gjennom et beskjedent uttak av lederlønn. I bygdebutikker med en omsetning under 2,5 millioner kroner, var således gjennomsnittlig lederlønn 137 000 i 2016. Gjennomsnittlig lønnsprosent for bygdebutikkene øket i 2016 med 0,35 prosentpoeng. 62 prosent av bygdebutikkene hadde

økning i lønnsprosenten i 2016. For Merkurbutikkene var andelen butikker med øket lønnsprosent 60 prosent, og for Øvrige bygdebutikker 65,7 prosent.

I 2016 var gjennomsnittlig nivå på regnskapsposten avskrivninger, 1,09 prosent for bygdebutikkene. Avskrivninger er en regnskapspost som varierer med virksomhetenes investeringer i varige eiendeler. For en tredjedel av butikkene utgjorde avskrivninger mindre enn eller lik 0,5 prosent av omsetningen. En av ni bygdebutikker hadde avskrivninger større enn 2 prosent. Både gjennomsnittet på regnskapsposten avskrivninger og fordelingen av butikkene ut fra nivået på størrelsen, var noenlunde den samme for Merkurbutikkene som for gruppen Øvrige distriktsbutikker.

Andre driftskostnader er en samlepost for bygdebutikkens kostnader som husleie, reparasjon og vedlikehold, markedsføring, kontorkostnader, kjedeavgifter mv. Gjennomsnittlig nivå i 2016 for regnskapsposten andre driftskostnader, var 9,27 prosent. Dette var en økning på 0,32 prosentpoeng fra nivået for størrelsen i 2015. Også for regnskapsposten andre driftskostnader er det store variasjoner i nivået på kostnadsprosenten. 4,4 prosent av bygdebutikkene hadde andre driftskostnader på under 5 prosent av omsetningen, og for en tilsvarende andel av butikkene var kostnadsprosenten over 15 prosent.

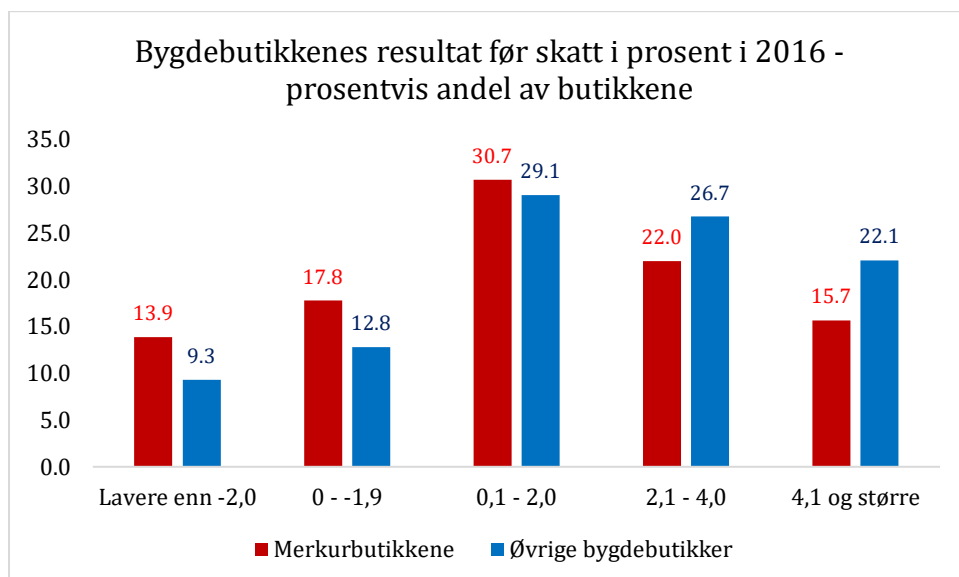
Nivået på regnskapsposten andre driftskostnader blant bygdebutikkene, er i stor grad bestemt av om og i hvilken grad virksomhetene er belastet for kostnader knyttet til de lokaler som disponeres. Spesielt blant de mindre bygdebutikker, finner vi ofte eksempler på at størrelsen på husleien i regnskapene er svært lav og/eller det er lave kostnader knyttet til regnskapsposter for reparasjon og vedlikehold. Dette kan være basert på en vurdering fra eier av lokalene av hvilket kostnadsnivå som bygdebutikken tåler dersom driften skal kunne opprettholdes.

Bygdebutikkens finanskostnader var i 2016 i gjennomsnitt 0,42 prosent av omsetningen. Kostnadsposten er netto kostnader for den kapital som anvendes ved drift av bygdebutikken. Det som ikke framkommer i denne kostnadspost, er kostnader knyttet til virksomhetens egenkapital. 53 prosent av bygdebutikkene hadde finanskostnader i 2016 som var mindre eller lik 0,2 prosent. Det var ingen markert forskjell i finanskostnadene mellom Merkurbutikkene og gruppen Andre bygdebutikker.

4.3 Bygdebutikkens resultat

Gjennomsnittlig resultat før skatt for bygdebutikkene i IBA's regnskapsundersøkelse var 1,49 prosent av omsetningen i 2016. Dette var en bruttofortjeneste som var 0,21 prosentpoeng lavere enn den som fremkom i analysen av bygdebutikkens regnskaper for 2015 og 0,41 prosentpoeng lavere enn i 2014. Merkurbutikkene hadde i 2016 et gjennomsnittlig resultat før skatt på 1,14 prosent, mens gjennomsnittet for gruppen Øvrige bygdebutikker var 2,18 prosent. For begge disse grupper av bygdebutikker var det nedgang i resultat-prosenten sammenlignet med nivåene både i 2015 og 2014. Som vist i tabell 3, hadde 53,1 prosent av bygdebutikkene nedgang i sin resultatprosent i 2016. Gruppen Øvrige bygdebutikker hadde nedgang i resultatstørrelsen for nær 60 prosent av butikkene, og også hver annen av Merkurbutikkene hadde lavere resultatstørrelse enn året før.

Naturlig nok var det store variasjoner i bygdebutikkens resultat målt i prosent. I senere kapitler vil det bli vist hvorledes gjennomsnittlig resultat før skatt i prosent varierer for bygdebutikkene inndelt i omsetningsgrupper og geografi. Videre er forhold som ulikheter i vare- og tjenestetilbudet, kjedetilknypning, driftsform, finansiering og effektivitet med og bestemmer nivået på bygdebutikkens resultat-prosent.

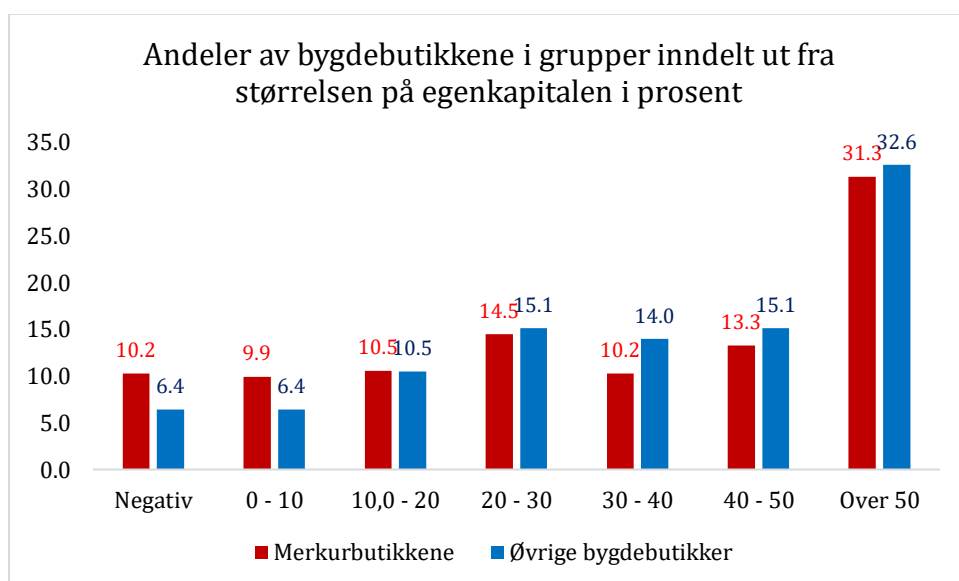
Figur 7

Kilde: IBA/Proff

26,5 prosent av bygdebutikkene i vår regnskapsanalyse hadde minusresultat i 2016. I figur 7 er vist den prosentvise andel av Merkurbutikkene og av Øvrige bygdebutikker i ulike grupper av resultat før skatt målt i prosent. Regnskapet for hver tredje Merkurbutikk som var med i regnskapsanalysen, hadde minusresultat eller nullresultat. Det var en langt høyere andel av Merkurbutikker i begge grupper med minustall enn andelen som er beregnet for gruppen Øvrige bygdebutikker. I grupper med resultatstørrelser over 2 prosent, var det langt større andeler av Øvrige bygdebutikker enn andelen Merkurbutikker.

4.4 Bygdebutikkens soliditet og likviditet

Egenkapitalen i prosent er den økonomistørrelse som i vår regnskapsanalyse beskriver virksomhetenes soliditet. I gjennomsnitt var bygdebutikkens egenkapitalprosent 32,47 prosent i 2016. Størrelsen var 0,3 prosentpoeng lavere enn nivået i 2015. For Merkurbutikkene i analysen var gjennomsnittlig egenkapital i prosent 32,88, og for gruppen Andre bygdebutikker var gjennomsnittet 31,68 prosent.

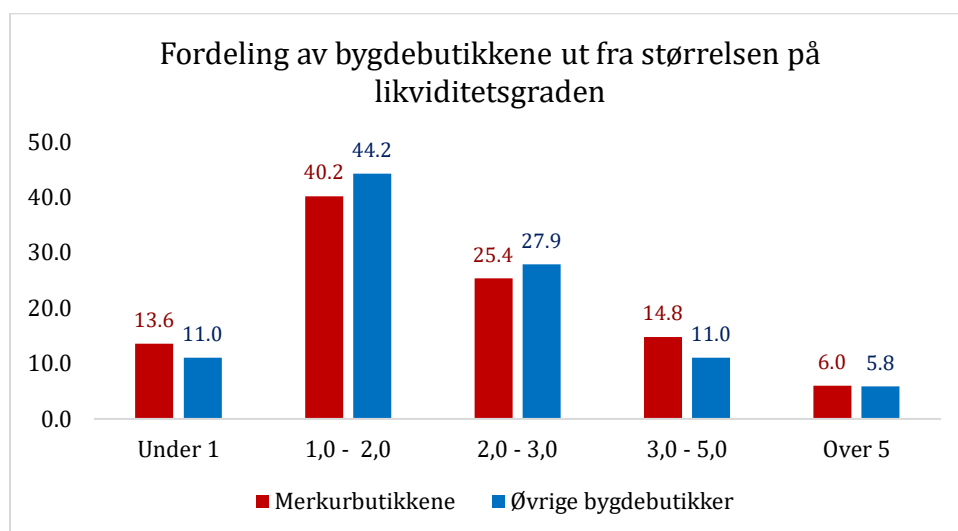
Figur 8

Kilde: IBA/Proff

Regnskapsanalysen viste at det var store variasjoner i nivået på egenkapitalen og at mange av bygdebutikkene har svært lav og/eller negativ egenkapital. I figur 8 er vist andelen i prosent av Merkurbutikkene og Øvrige bygdebutikker i grupper inndelt ut fra størrelsen på butikkenes egenkapital-prosent i 2016. 10 prosent eller hver tiende Merkurbutikk hadde negativ egenkapital, og et tilsvarende antall hadde en egenkapitalprosent som var under 10. I gruppen Øvrige bygdebutikker var egenkapitalen negativ i 6,4 prosent av butikken, og det var et tilsvarende antall med egenkapital-prosent mellom 0 og 10.

Nær en tredel av bygdebutikkene hadde egenkapital på over 50 prosent, noe som betyr god soliditet. Andelen for Merkurbutikkene og for Øvrige bygdebutikker var noenlunde lik i gruppen med denne størrelse på egenkapitalen. Totalt sett var en større andel av butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker representert i grupper med egenkapital-prosent over gjennomsnittet enn andelen for Merkurbutikkene.

Likviditetsgraden som er beregnet som forholdet mellom omløpsmidler og kortsiktig gjeld, gir et signal om virksomhetens evne til å innfri sine løpende betalingsforpliktelser. Et nivå for denne størrelse på 2,00, regnes å kunne bety god likviditet. Gjennomsnittet for bygdebutikkens likviditetsgrad var 2,47 i 2016. Dette var en svak nedgang fra året før. Det var kun mindre forskjeller i gjennomsnittstørrelsen for Merkurbutikker og gruppen Øvrige bygdebutikker.

Figur 9

Kilde: IBA/Proff

Figur 9 viser at det er kun mindre forskjeller mellom Merkurbutikker og gruppen Øvrige bygdebutikker i gjennomsnittet for likviditetsgradene. Det er imidlertid en litt høyere andel av Merkurbutikker med likviditetsgrad under 1, noe som forteller om en noe anstrengt betalingssituasjon i disse virksomhetene.

5. Andre analyser av bygdebutikkens regnskaper 2016

Vi skal her vise og kommentere bygdebutikkens økonomi 2016 inndelt i omsetningsgrupper og ut fra butikkens beliggenhet i landsdeler. Gjennom presentasjon tar vi sikte på å kunne fremskaffe og vise nøkkeltall som gir et bilde av den økonomiske utvikling for Merkurbutikkene i 2016 og utviklingen for disse butikker sammenlignet med butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

5.1 Bygdebutikkens økonomi med butikkene inndelt i omsetningsgrupper

I regnskapsanalysen har vi valgt å presentere økonomistørrelser for bygdebutikkene inndelt i 7 grupper ut fra butikkens omsetning. Laveste omsetningsgruppe er bygdebutikker med omsetning under 5 millioner kroner, og høyeste gruppe er bygdebutikker med omsetning over 30 millioner.

Tabell 4 A: Gjennomsnittstørrelser for **bygdebutikkens** økonomi i 2016 – i omsetningsgrupper

	Under 5 mill	5,0 - 7,5	7,5 - 10,0	10,0 - 15,0	15,0 - 20,0	20,0 - 30,0	Over 30 mill
Antall virksomheter i analysen	92	75	77	93	67	61	39
Salgsinntekt (1000 kr)	3 375	6 289	8 760	12 445	17 190	24 703	39 745
Annen inntekt (1000 kr)	183	192	172	262	351	394	550
Sum inntekter (1000 kr)	3 559	6481	8 932	12 706	17 540	25 308	40 295
Bruttofortjeneste i prosent	24,41	24,13	23,47	23,57	24,57	24,80	23,14
Lønnskostnader i prosent	14,46	14,78	13,95	14,09	14,08	12,99	11,38
Avskrivninger i prosent	1,25	1,11	0,98	0,91	0,96	1,11	1,26
Andre driftskostnader	11,44	9,76	8,75	8,59	8,63	8,64	7,95
Finanskostnader i prosent	0,75	0,41	0,43	0,34	0,30	0,30	0,31
Resultat før skatt i prosent	0,35	0,83	1,03	1,27	1,99	3,14	3,53
Egenkapital i prosent	26,70	30,26	33,08	34,93	36,52	38,35	44,94
Likviditetsgrad	2,54	2,53	2,63	2,54	2,17	2,23	2,62

Tabell 4 B: Beregninger ut fra bygdebutikkens økonomistørrelser for 2016

	Under 5 mill	5,0 - 7,5	7,5 - 10,0	10,0 - 15,0	15,0 - 20,0	20,0 - 30,0	Over 30 mill
Omsetningsendring 2016 (%)	5,73	11,51	6,91	1,93	4,01	4,74	6,00
Organisk omsetningsendring i %	-0,07	2,70	1,53	0,75	2,63	3,30	3,96
Antall butikker med nedgang i omsetningen (%)	51,2	24,6	32,9	30,4	30,3	20,0	26,3
Nedgang i bruttofortjeneste-%	36,0	34,8	49,3	42,4	33,3	41,7	36,8
Økning av lønns-%	50,0	55,1	65,8	72,8	62,1	65,0	63,2
Lederlønn (1000 kr)	243	293	325	375	472	483	563
Nedgang i resultat-%	48,8	47,8	57,5	58,7	53,0	48,3	52,6
Andel med minusresultat	42,4	29,3	37,7	25,8	20,9	6,6	5,1

Tabell 5 A: Gjennomsnittstørrelser for **Merkurbutikkers** økonomi i 2016 – omsetningsgrupper

	Under 5 mill	5,0 - 7,5	7,5 - 10,0	10,0 - 15,0	15,0 - 20,0	20,0 - 30,0	Over 30 mill
Antall virksomheter i analysen	85	64	64	60	31	16	12
Salgsinntekt (1000 kr)	3 425	6 295	8 766	12 091	16 829	23 079	40 140
Annen inntekt (1000 kr)	190	212	139	298	244	351	468
Sum inntekter (1000 kr)	3 615	6 507	8 905	12 387	17 073	23 430	40 608
Bruttofortjeneste i prosent	24,67	24,00	22,94	23,47	23,82	24,61	20,40
Lønnskostnader	14,63	14,9	13,79	14,26	13,61	13,84	10,21
Avskrivninger	1,30	1,10	0,86	0,98	1,09	1,03	1,22
Andre driftskostnader	11,26	9,78	8,36	8,73	7,95	8,40	6,01
Finanskostnader	0,80	0,38	0,42	0,35	0,30	0,26	0,37
Resultat før skatt	0,56	0,90	0,93	1,00	2,15	2,39	4,01
Egenkapital i prosent	28,65	32,27	30,55	34,45	39,34	30,94	56,59
Likviditetsgrad	2,65	2,46	2,55	2,43	1,96	2,09	3,34

Tabell 5 B: Beregninger ut fra Merkurbutikkens økonomistørrelser 2016

	Under 5 mill	5,0 - 7,5	7,5 - 10,0	10,0 - 15,0	15,0 - 20,0	20,0 - 30,0	Over 30 mill
Omsetningsendring 2016 (%)	5,76	9,58	9,50	8,09	5,46	3,94	-1,90
Organisk omsetningsendring i %	-0,48	3,16	4,42	6,10	2,30	3,94	-1,90
Antall med nedgang i omsetningen (%)	48,8	21,7	26,2	30,5	26,7	18,8	66,7
Nedgang i bruttofortjeneste-%	35,0	35,0	45,9	44,1	33,3	31,3	16,7
Økning av lønns-%	48,7	53,3	63,9	69,5	63,3	75,0	75,0
Lederlønn (1000 kr)	253	298	326	374	424	462	498
Nedgang i resultat-%	47,5	45,0	55,7	57,6	43,3	37,5	58,3
Andel med minusresultat	38,0	26,6	37,5	30,0	16,1	6,3	0

Tabell 6 A: Gjennomsnittstørrelser for **Øvrige bygdebutikkers** økonomi 2016

	Under 5 mill	5,0 - 7,5	7,5 - 10,0	10,0 - 15,0	15,0 - 20,0	20,0 - 30,0	Over 30 mill
Antall virksomheter i analysen	7	11	13	33	36	45	27
Salgsinntekt (1000 kr)	2 768	6 252	8 730	13 089	17 501	25 280	39 570
Annen inntekt (1000 kr)	110	79	332	196	442	410	586
Sum inntekter (1000 kr)	2 878	6 331	9 062	13 286	17 943	25 710	40 156
Bruttofortjeneste i prosent	21,26	24,91	26,08	23,74	25,21	24,87	24,36
Lønnskostnader	12,40	14,14	14,75	13,78	14,49	12,69	11,90
Avskrivninger	0,66	1,11	1,55	0,76	0,84	1,14	1,27
Andre driftskostnader	13,66	9,65	10,70	8,35	9,23	8,73	8,81
Finanskostnader	0,24	0,61	0,51	0,33	0,30	0,31	0,28
Resultat før skatt	-2,26	0,45	1,49	1,75	1,85	3,40	3,31
Egenkapital i prosent	3,00	18,60	45,49	35,81	34,09	40,98	39,77
Likviditetsgrad	1,34	2,95	3,02	2,74	2,36	2,28	2,29

Tabell 6 B: Beregninger ut fra økonomistørrelsene for Øvrige bygdebutikker i 2016

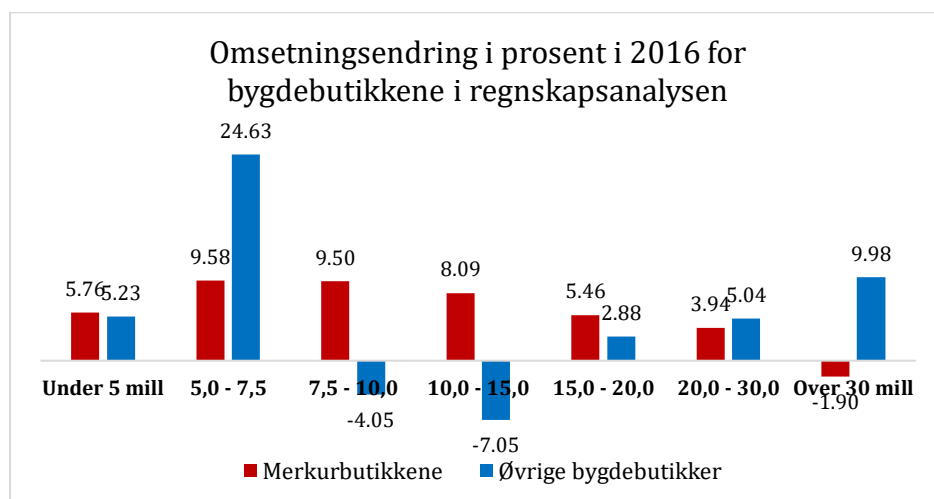
	Under 5 mill	5,0 - 7,5	7,5 - 10,0	10,0 - 15,0	15,0 - 20,0	20,0 - 30,0	Over 30 mill
Omsetningsendring 2016 (%)	5,23	24,63	-4,05	-7,05	2,88	5,04	9,98
Organisk omsetningsendring i %	-3,55	-0,49	-10,72	-7,05	1,94	3,12	6,91
Antall med nedgang i omsetningen (%)	83,3	44,4	66,7	30,3	33,3	20,5	7,7
Nedgang i bruttofortjenste-%	50,0	33,3	66,7	39,4	33,3	45,5	46,2
Økning av lønns-%	66,7	66,7	75,0	78,8	61,1	61,4	57,7
Lederlønn (1000 kr)	132	264	320	378	511	491	593
Nedgang i resultat-%	66,7	66,7	66,7	18,2	61,1	52,3	50,0
Andel med minusresultat	57,1	45,5	38,5	60,6	25,0	6,7	7,4

Tabellene 4, 5 og 6 viser gjennomsnittstall for økonomistørrelser i 2016 i 504 bygdebutikker. Dataene er fremskaffet gjennom IBA's innhenting av offentlig tilgjengelige regnskapstall og ut fra gjennomførte analyser av disse. Tabell 4 viser økonomistørrelser for bygdebutikker registret i Bygdebutikkregisteret, tabell 5 viser økonomistørrelser for de av bygdebutikkene som var registrert som deltakere i Merkur-programmet og i tabell 6 er vist økonomistørrelser for gruppen Øvrige bygdebutikker.

Kommentar til tabellene for bygdebutikkens økonomi i 2016:

Om lag halvparten av bygdebutikkene i regnskapsanalysen hadde en omsetning som var under 10 millioner kroner eksklusive merverdiavgift. Av disse var 87 prosent tilsluttet Merkur-programmet. Av antallet bygdebutikker med omsetning under 5 millioner, var Merkurbutikkens andel 92,4 prosent. Gruppen Øvrige bygdebutikker var sterkest representert i omsetningsgrupper med høy omsetning, med 73,8 prosent som den største andel av butikkene i omsetningsgruppen 20 – 30 millioner. Figur 2 i kapittel 3.1 viser forholdet mellom antallet Merkurbutikker og Øvrige bygdebutikker i regnskapsanalysen.

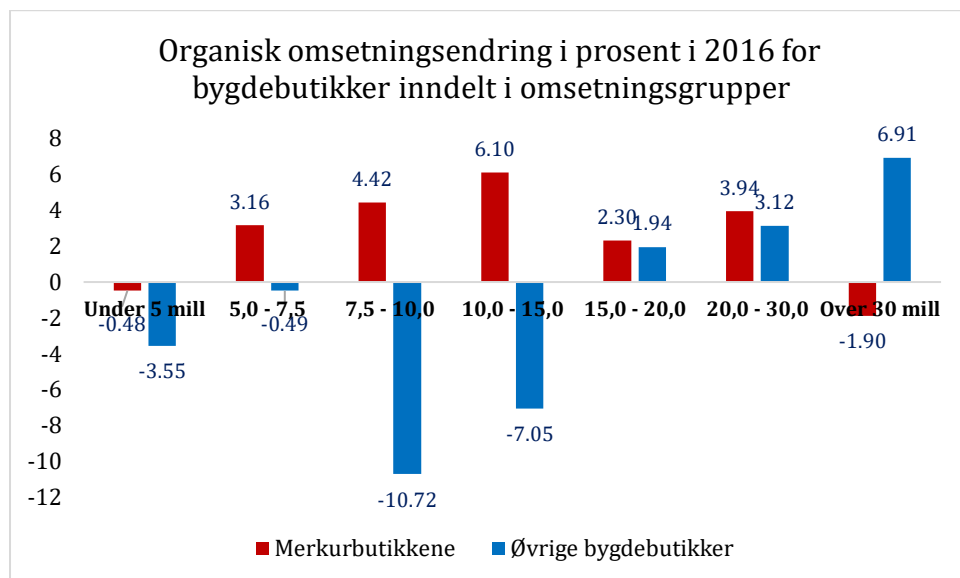
Beregningen av gjennomsnittlig omsetning for bygdebutikkene i omsetningsgruppene, viser kun mindre forskjeller mellom Merkurbutikker og Øvrige bygdebutikker. Unntaket er for bygdebutikker med nettoomsetning under 5 millioner kroner. Her er det kun 7 butikker i gruppen Øvrige bygdebutikker, og gjennomsnittsomsetningen for disse er klart større enn den for Merkurbutikkene i omsetningsgruppen.

Figur 10

Kilde: IBA/Proff

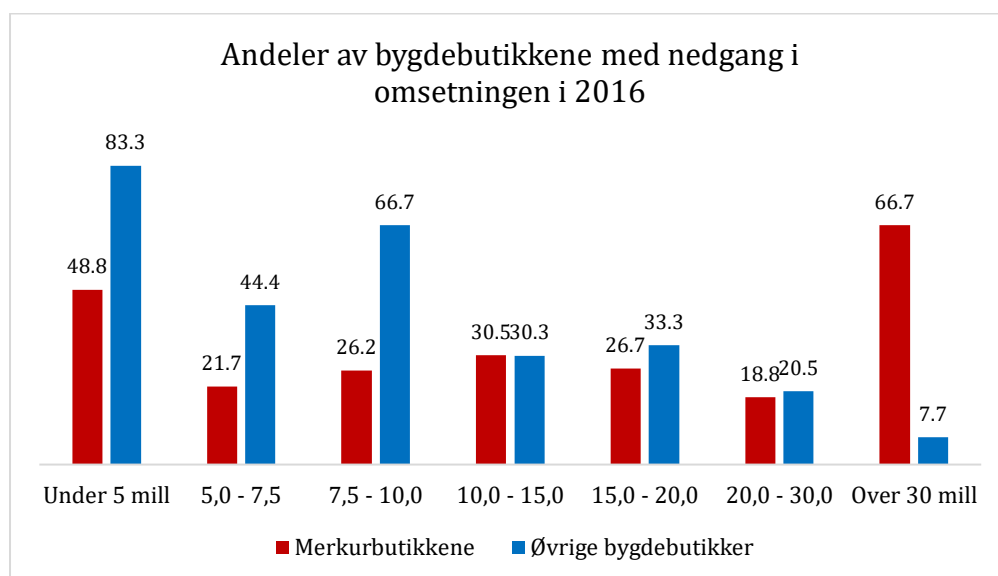
Bygdebutikkene i regnskapsanalysen hadde en samlet vekst i omsetningen på 5,11 prosent i 2016. I figur 10 er vist omsetningsendringene for bygdebutikkene fordelt på omsetningsklasser. En del av omsetningsendringene forklares med endringer i antallet butikker. Den store omsetningsøkning for gruppen Øvrige bygdebutikker i omsetningsgruppe 5,0 – 7,5 millioner kroner, forklares langt på vei av nye etableringer kombinert med at det er få butikker i gruppen.

Figur 11

Kilde: IBA/Proff

Figur 11 viser organisk omsetningsendring i prosent i 2016 for bygdebutikker inndelt i klasser ut fra butikkens omsetning. Dette er beregnet endring i omsetningen for de av bygdebutikkene som hadde omsetning både i 2015 og 2016. Fremstillingen viser at Mercurbutikkene hadde en bedre omsetningsutvikling enn gruppen Øvrige bygdebutikker i alle klasser med omsetning under 15 millioner. De store utslag for gruppen Øvrige bygdebutikker i omsetningsklassene 7,5 – 10,0 millioner og 10,0 – 15,0 millioner, kan i begge omsetningsklasser forklares med sterk reduksjon av omsetning til én butikk. Ser vi bort fra disse to bygdebutikker ved beregning av organisk vekst, ville gruppen 7,5 – 10,0 millioner hatt en omsetningsnedgang på 4,4 prosent og gruppen 10,0 – 15,0 millioner ville hatt en organisk vekst på 2,2 prosent.

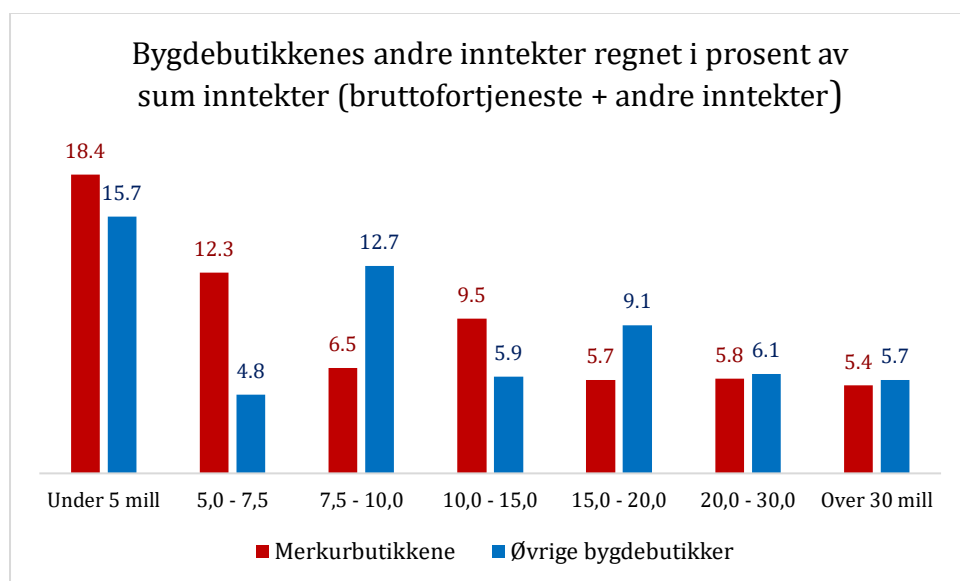
Figur 12

Kilde: IBA/Proff

I figur 12 er vist beregnet andel i prosent av bygdebutikkene inndelt i omsetningsklasser og som hadde nedgang i butikkomsetningen i 2016. Gjennomsnittlig for bygdebutikken hadde en av tre bygdebutikker omsetningsnedgang. For Merkurbutikkene var det butikker i omsetningsklassene under 5 millioner og over 30 millioner hvor det var størst andel butikker med nedgang i omsetningen. Blant butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker var det størst andel butikker med omsetningsnedgang i klassene med omsetning under 10 millioner kroner.

Annen inntekt som er inntekter av butikkens tilleggstenester og av øvrige inntektsskapende aktiviteter, var for bygdebutikkene i regnskapsanalysen i gjennomsnitt 7,7 prosent.

Prosentgrunnlaget er de samlede inntekter for bygdebutikkene oppnådd gjennom bruttofortjenesten av varesalget og posten annen inntekt. Andre inntekter målt i prosent som beskrevet, er naturlig nok fallende med økende omsetning. I bygdebutikker med omsetning under 5 millioner kroner, utgjorde regnskapsposten annen inntekt i gjennomsnitt 18,2 prosent av bygdebutikkens samlede inntekter i 2016. Tilsvarende andel for butikker med omsetning over 30 millioner kroner, var 5,6 prosent.

Figur 13

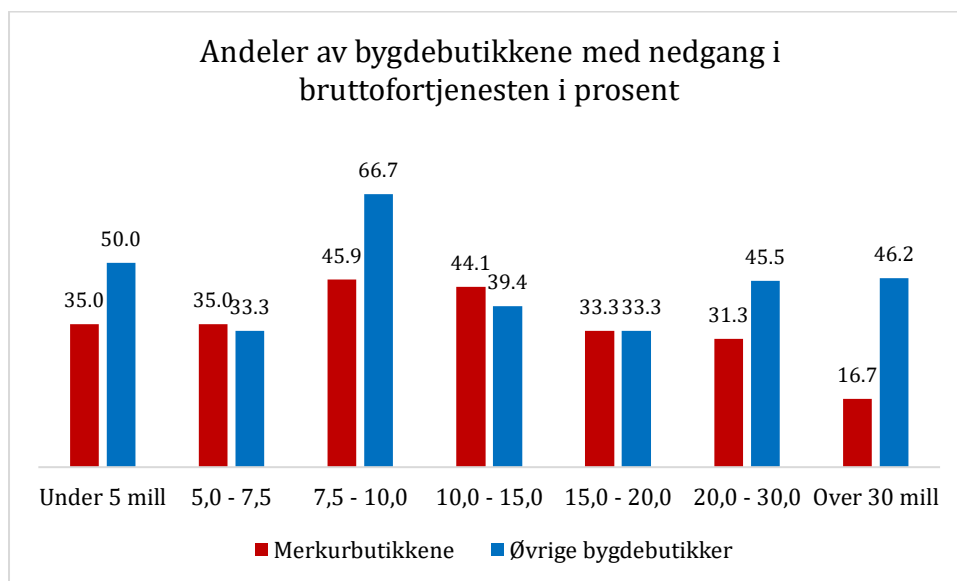
Kilde: IBA/Proff

Figur 13 viser prosentvis inntekt av andre aktiviteter enn varesalget for bygdebutikkene fordelt på Merkurbutikker og gruppen Øvrige bygdebutikker og fordelt på omsetningsgrupper. Butikkene i Merkur-programmet i omsetningsgruppene under 15 millioner, har en klart større andel av inntektene gjennom andre aktiviteter enn varesalget enn gjennomsnittet for gruppen Øvrige bygdebutikker. Den høye prosentandel for Øvrige bygdebutikker i omsetningsgruppen 7,5 – 10 millioner kroner, har sin forklaring av et svært høyt nivå på størrelsen annen inntekt for én av butikkene i gruppen og av at antallet bygdebutikker med regnskapstall, er lavt i denne omsetningsgruppe.

Bruttofortjenesten regnet i prosent av salgsinntekter av varesalg, var i gjennomsnitt 24,04 prosent i regnskapsanalysen for bygdebutikkene 2016. Inndelingen av bygdebutikkene i omsetningsgrupper viste at det var kun mindre variasjoner i gjennomsnittet for bruttofortjenesten i prosent. Når vi sammenligner nivået på gjennomsnittlig bruttofortjenesteprosent i Merkurbutikker med gruppen Øvrige bygdebutikker, finner vi noenlunde samme nivå i omsetningsgruppene.

Unntaket ved analysen av nivået på bruttofortjenesten i prosent, er først og fremst et lavere gjennomsnitt for gruppen Øvrige bygdebutikker med omsetning under 5 millioner kroner. Her må det bemerkes at gjennomsnittet er beregnet ut fra kun 7 bygdebutikker. Det er også klart

lavere nivå på gjennomsnittet for bruttofortjenesten til Merkurbutikkene med omsetning over 30 millioner. Noe av dette skyldes én butikk med en betydelig omsetningsandel for jordbruksvarer og en annen Merkurbutikk hvor en stor andel av omsetningen er drivstoff.

Figur 14

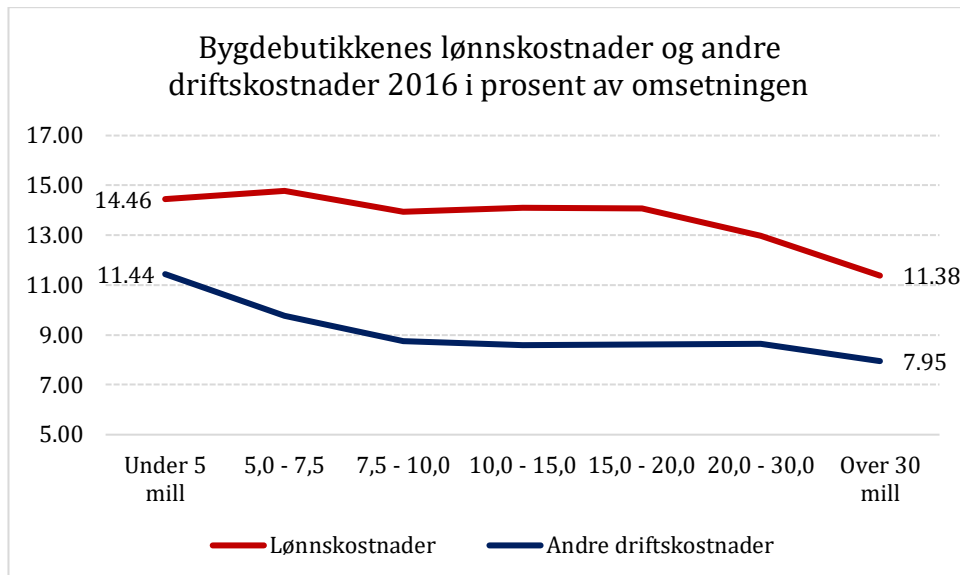
Kilde: IBA/Proff

Regnskapsanalysen for bygdebutikkene 2016 viste at bruttofortjenesten av varesalget sto for 92,3 prosent av inntektene som skal dekke kostnadene ved drift og som forhåpentligvis kan bidra til et positivt resultat. Nivået på bruttofortjenesten og de endringer som finner sted i denne størrelse, er derfor svært viktige i arbeidet med å skape lønnsom drift av bygdebutikken. Figur 14 viser hvilke andeler i prosent av bygdebutikkene som i 2016 hadde nedgang i størrelsen bruttofortjeneste i prosent. Gjennomsnittet for bygdebutikkene var at 4 av 10 butikker hadde et lavere nivå på sin bruttofortjeneste-prosent i 2016 enn året før.

Med bygdebutikkene inndelt i grupper ut fra butikkens omsetning, ser vi i figur 14 at Merkurbutikkene hadde prosentvis færre butikker med nedgang i bruttofortjeneste-prosenten i de fleste omsetningsgrupper enn butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker. Merkurbutikkene i omsetningsgruppen «Over 30 millioner», hadde ifølge tabell 5 A et gjennomsnitt for bruttofortjenesten på 20,4 prosent. Dette var det laveste nivå blant omsetningsgruppene. Ifølge figur 14 hadde 5 av 6 av disse Merkurbutikker en bedre bruttofortjeneste i prosent i 2016 enn året før.

Bygdebutikkens driftskostnader er i vår regnskapsanalyse beregnet i prosent av omsetningen og er vist som gjennomsnittstall for ulike grupper av bygdebutikker. Driftskostnadene er fordelt på 4 regnskapsposter. Lønnskostnadene er vanligvis den største av driftskostnadene med en normal andel på 50 – 60 prosent av bygdebutikkens driftskostnader.

Samleposten «Andre driftskostnader» hvor husleie, andre lokalkostnader, markedsføring, kjedeavgifter og kontorkostnader inngår, er vanligvis den nest størst av de 4 kostnader som vises i regnskapsanalysen. Normalt nivå for posten andre driftskostnader er 30 – 40 prosent av bygdebutikkens kostnader. De andre 2 kostnadsposter som vises i regnskapsanalysen er avskrivninger og finanskostnader. Dette er kostnadsposter som samlet sett og under normale driftsforhold, belaster bygdebutikkens regnskaper med 1 – 2 prosent av omsetningen.

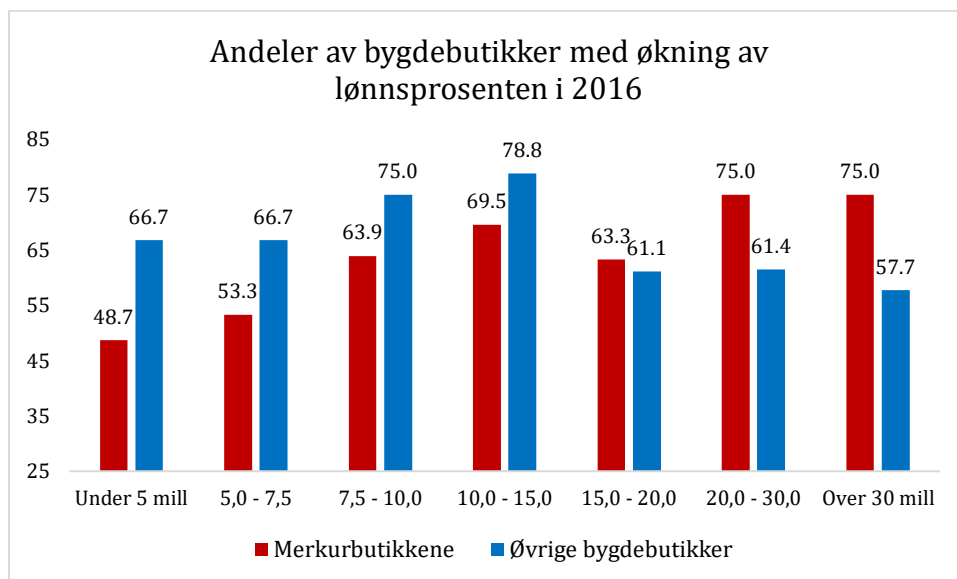

Figur 15

Kilde: IBA/Proff

Figur 15 viser gjennomsnittet innen omsetningsgrupper for bygdebutikkens prosentstørrelser for lønnskostnader og andre driftskostnader. For begge kostnader viser beregningene av gjennomsnittstørrelser at det oppnås stordriftsfordeler ved økende omsetning. For lønnskostnadene er dette først og fremst synlig ved den gjennomsnittlige lønnsprosent for bygdebutikker med omsetning over 20 millioner kroner. Beregningen av gjennomsnittet for posten andre driftskostnader viste at allerede i omsetningsgruppen 7,5 – 10,0 millioner kroner, ble det oppnådd et kostnadsnivå som var under gjennomsnittet for bygdebutikkene.

En sammenligning av nivået på lønnskostnader og andre driftskostnader mellom Merkurbutikker og gruppen Øvrige bygdebutikker viser i store trekk samme mønster for kostnadsprosenten i omsetningsgrupper som det som er vist i figur 15. Riktig nok er lønnsprosenten lavere enn normalt for gruppen Øvrige bygdebutikker i omsetningsgruppen under 5 millioner. Et lavt antall butikker i gruppen og et lavt nivå på gjennomsnittlig lederlønn, forklarer langt på vei den lave lønnsprosenten.

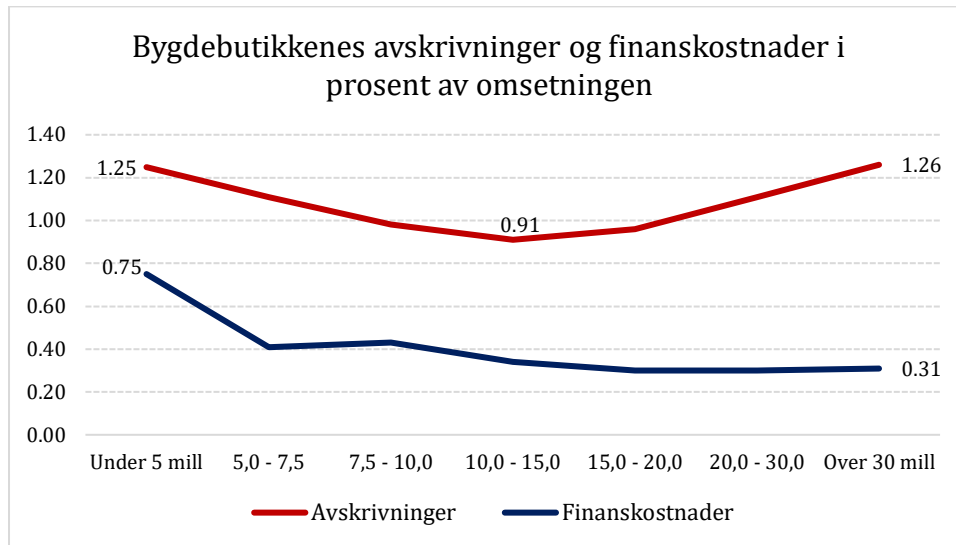

Figur 15

Kilde: IBA/Proff

Gjennomsnittlig lønnsprosent for bygdebutikkene øket med 0,35 prosentpoeng fra 2015 til 2016. Andelen av bygdebutikkene som hadde økning i lønnsprosenten i 2016, var 62,1 prosent. Figur 15 viser hvor stor andel av bygdebutikkene som øket sin lønnsprosent i 2016. For

bygdebutikker i omsetningsgrupper under 15 millioner kroner, var det i gruppen Øvrige bygdebutikker at det var størst andel butikker med øket lønnsprosent, mens det i omsetningsgruppe over 20 millioner kroner var Merkurbutikkene som hadde størst andel butikker med økning i lønnsprosenten.

Figur 16

Kilde: IBA/Proff

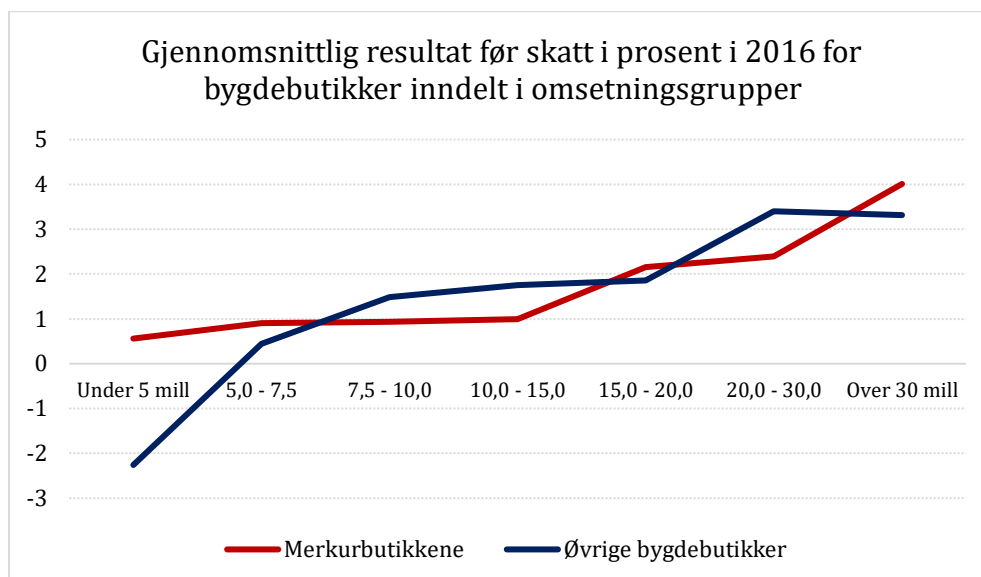
Figur 16 viser gjennomsnittet for avskrivningskostnader og finanskostnader i prosent i bygdebutikker 2016 inndelt i omsetningsgrupper. Nivået på avskrivninger gir et bilde av i hvilken grad det er foretatt større investeringer, noe som igjen gjerne har sammenheng med den økonomiske evne virksomheten har til å kunne investere. Det er langt på vei samme nivå på avskrivningene i regnskapene for Merkurbutikker og for gruppen Øvrige bygdebutikker.

Unntaket er først og fremst Merkurbutikkene i omsetningsgruppe under 5 millioner, som har en langt høyere avskrivningsprosent enn gjennomsnittet for gruppen Øvrige bygdebutikker. Støtteordningene for deltakere i Merkur-programmet kan muligens ha påvirket investeringsvilje og -evne til butikker i denne omsetningsgruppe og kan også ha bidratt til å bedre økonomien og butikkens muligheter til å kunne dekke kostnader ved oppgradering av butikkens standard.

Finanskostnadene er virksomhetens netto kostnader ved ekstern finansiering stilt opp mot eventuelle kapitalinntekter. I prosent av omsetningen er finanskostnadene normalt lave. Som vist i figur 16, er finanskostnadene i prosent høyest i bygdebutikker med lav omsetning. Det er ingen markante forskjeller i posten finanskostnader i prosent mellom Merkurbutikker og gruppen Øvrige bygdebutikker.

Resultat før skatt er prosentstørrelse som viser i hvilken grad bygdebutikken har hatt aktiviteter som har bidratt til inntekter som er store nok til å dekke kostnadene ved driften og til å gi et tilfredsstillende resultat. I 2016 viste regnskapsanalysen et gjennomsnittlig resultat før skatt på 1,49 prosent. Dette var en nedgang i denne størrelse fra 2015 på 0,21 prosentpoeng.

Gjennomsnittlig resultat før skatt i prosent for de 504 bygdebutikker som var med i regnskapsanalysen for 2016, var 1,49 prosent. Dette var en nedgang i størrelsen fra året før på 0,21 prosentpoeng. Bygdebutikkene med omsetning under 5 millioner kroner hadde svakest gjennomsnittresultat for resultat før skatt med 0,35 prosent. Resultatet øket jevnt med økende omsetningsstørrelse og var høyest med 3,53 prosent for bygdebutikkene med omsetning over 30 millioner.

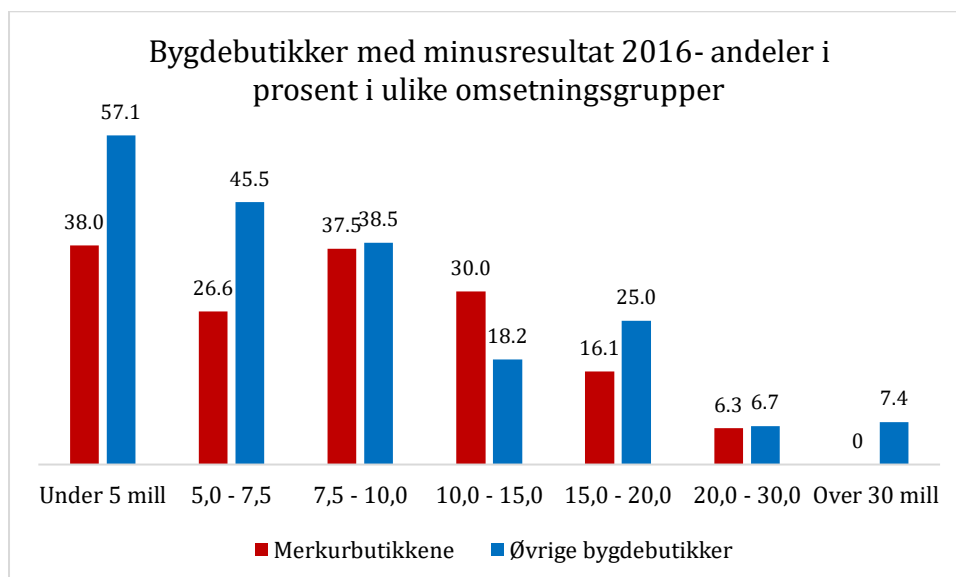

Figur 17

Kilde: IBA/Proff

Figur 17 viser gjennomsnittlig nivå på størrelsen resultat før skatt i prosent av omsetningen for bygdebutikkene inndelt i Merkurbutikker og for gruppen Øvrige bygdebutikker. I de 2 gruppene med de laveste nivåer på omsetningen kunne Merkurbutikkene vise til et bedre gjennomsnittlig resultat i prosent enn resultatet for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker. Det bør her bemerkes at i disse omsetningsgrupper var 9 av 10 butikker deltakere i Merkur-programmet.

For bygdebutikkene i gruppene for butikker med omsetning mellom 7,5 og 15,0 millioner, var gjennomsnittet for resultat før skatt i prosent best for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker. Merkurbutikkene i grupper med omsetning over 15 millioner kunne vise til stor forbedring i resultatprosenten og gjennomsnittsnivåer for størrelsen på linje det som analysen viste for gruppen Øvrige bygdebutikker.

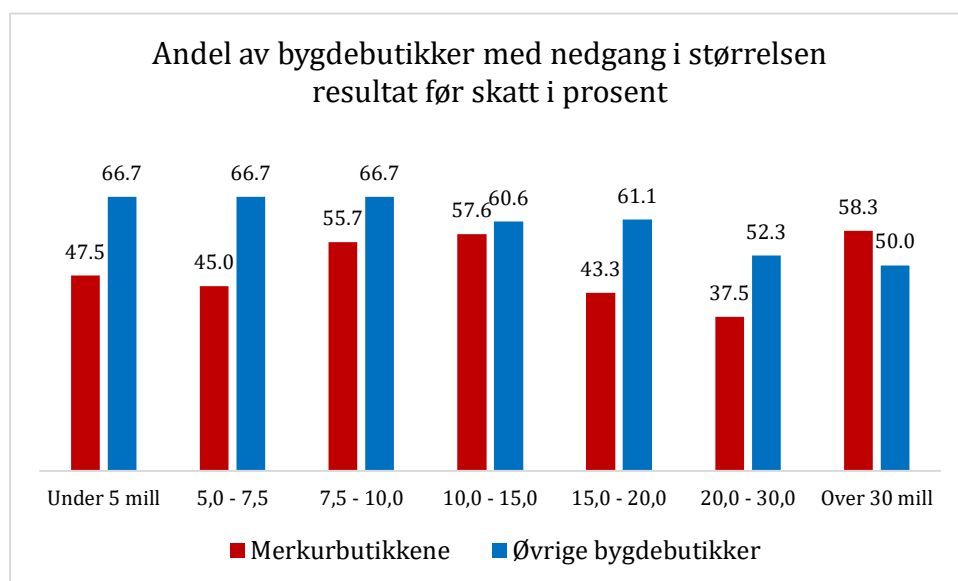

Figur 18

Kilde: IBA/Proff

Figur 18 viser andeler i prosent av bygdebutikkene som hadde underskudd i resultatregnskapet i 2016. I gjennomsnitt hadde 26,5 prosent av bygdebutikkene i regnskapsanalysen, et negativt resultat før skatt. Blant Merkurbutikkene var det 30,1 prosent av butikkene i regnskapsanalysen, eller 100 butikker, som hadde minusresultat i regnskapene. Tilsvarende andel for gruppen Øvrige bygdebutikker var 19,8 prosent.

Som figuren viser, hadde Merkurbutikkene et prosentvis lavere antall butikker med negativt resultat før skatt enn de andeler som er beregnet for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker. Dette var tilfelle i alle omsetningsgrupper med unntak for gruppen 10,0 – 15,0 millioner.

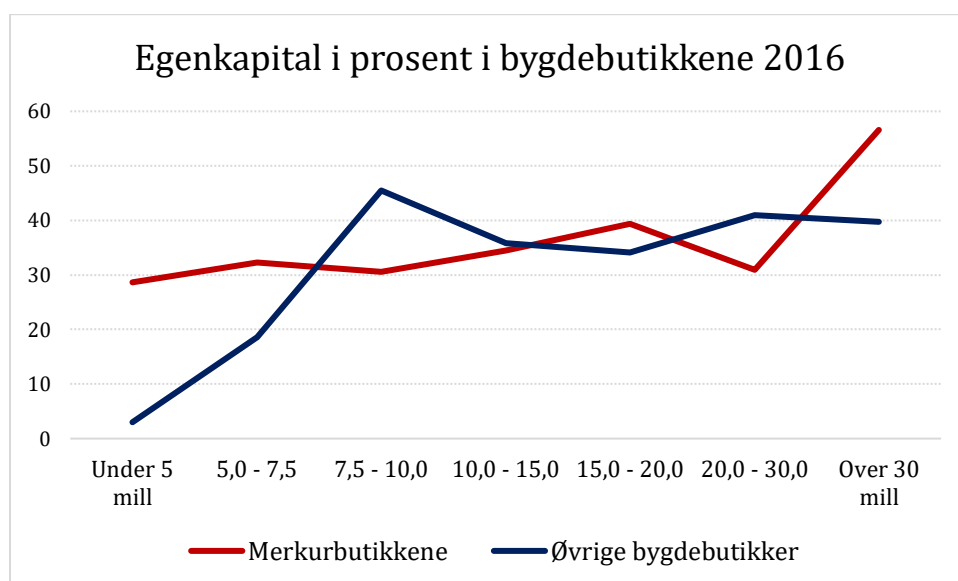
Figur 19

Kilde: IBA/Proff

Figur 19 viser den prosentvise andel av bygdebutikkene fordelt på omsetningsgrupper som hadde nedgang i størrelsen resultat før skatt i prosent i 2016. Av bygdebutikkene i regnskapsanalysen var det 53,1 prosent som hadde lavere resultatprosent i 2016 enn den de hadde i 2015. Halvparten av Merkurbutikkene og 6 av 10 butikker i gruppen Øvrige bygdebutikker hadde i 2016 et svakere resultat i prosent enn året før.

Med unntak for bygdebutikkene i omsetningsgruppen over 30 millioner kroner, var det en mindre andel butikker med nedgang i resultat blant deltakerne i Merkur-programmet enn de andeler som er beregnet for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Bygdebutikkens egenkapital i prosent var i 2016 i gjennomsnitt 32,47 prosent for deltakerne i regnskapsanalysen. 8,7 prosent av bygdebutikkene hadde negativ egenkapitalprosent.

Figur 20

Kilde: IBA/Proff

Figur 20 viser nivå på egenkapitalen i prosent i 2016 for bygdebutikkene inndelt i omsetningsgrupper. Det er i første rekke for bygdebutikkene med omsetning under 5 millioner kroner og butikkene med omsetning over 30 millioner at det er store forskjeller i gjennomsnittsnivået for egenkapitalen i prosent. Størrelsene i disse grupper må vurderes ut fra at det er det få butikker i gruppen Øvrige bygdebutikker i den minste omsetningsgruppe, og få Merkurbutikker blant bygdebutikkene med størst omsetning.

I gruppen butikker med omsetning under 5 millioner kroner, var det negativ egenkapital i 16 Merkurbutikker, noe som tilsvarte 18,8 prosent av butikkene i gruppen. Tilsvarende andel for Merkurbutikkene med omsetning over 10 millioner kroner, var 4,2 prosent butikker med negativ egenkapital.

Likviditetsgraden er en målstørrelse som ut fra regnskapstallene gir et bilde av virksomhetens evne til å kunne innfri sine betalingsforpliktelser ved forfall. For bygdebutikkene var gjennomsnittet i regnskapsanalysen 2,47 i 2016. En likviditetsgrad større enn 2, sees på som god betalingsevne for en virksomhet. Det var kun mindre variasjoner i gjennomsnittlig likviditetsgrad for bygdebutikkene inndelt i omsetningsgrupper, og det var også kun mindre variasjoner i gjennomsnittet for likviditetsgradene for Merkurbutikker og for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

12,6 prosent av bygdebutikkene hadde likviditetsgrader i 2016 som var lavere enn 1. Dette er et nivå som normalt varsler en noe anstrengt økonomisk situasjon for virksomheten. 13,6 prosent av Merkurbutikkene hadde en likviditetsgrad som var mindre enn 1. Av Merkurbutikkene med omsetning under 5 millioner kroner, hadde 20 prosent eller hver femte butikk, en likviditetsgrad som i 2016 var lavere enn 1.

5.2 Bygdebutikkens økonomi ut fra beliggenhet i landsdeler

Vi skal her vise tabeller med økonomistørrelser og gi noen kommentarer til disse for bygdebutikkene inndelt ut fra beliggenhet i landsdeler. I denne analyse har vi brukt de samme definisjoner av landsdeler som vi har benyttet i våre tidligere analyser og rapporter av bygdebutikker og Merkurbutikker.

Tabell 7 A: Gjennomsnittstørrelser for **bygdebutikkens** økonomi i 2016 - i landsdeler

	Østlandet	Telemark/ Agder	Vestlandet	Møre/ Trøndelag	Nord-Norge
Antall virksomheter i analysen	77	65	139	107	116
Salgsinntekt (1000 kr)	15 909	13 636	13 904	12 999	11 924
Annen inntekt (1000 kr)	313	186	227	270	353
Sum inntekter (1000 kr)	16 221	13 836	14 210	13 269	12 286
Bruttofortjeneste i prosent	25,00	24,15	24,22	22,71	24,44
Lønnskostnader	13,90	13,37	14,52	13,45	13,88
Avskrivninger	0,98	0,89	1,25	0,85	1,18
Andre driftskostnader	9,12	9,35	9,55	8,82	9,21
Finanskostnader	0,44	0,36	0,52	0,37	0,39
Resultat før skatt	1,53	1,63	0,48	1,42	2,64
Egenkapital i prosent	31,13	32,78	32,08	26,16	39,52
Likviditetsgrad	2,30	1,90	2,26	2,89	2,78

Tabell 7 B: Beregninger ut fra bygdebutikkens økonomistørrelser for 2016

	Østlandet	Telemark/ Agder	Vestlandet	Møre/ Trøndelag	Nord- Norge
Omsetningsendring 2016 (%)	7,98	8,53	4,61	0,59	5,97
Organisk omsetningsendring i %	4,85	2,12	1,46	0,59	3,70
Antall med nedgang i omsetningen (%)	37,1	41,7	33,6	28,8	25,9
Nedgang i bruttofortjenste-%	32,9	36,7	38,9	49,5	38,4
Økning av lønns-%	70,0	55,0	63,4	55,0	65,2
Lederlønn (1000 kr)	406	387	380	375	339
Nedgang i resultat-%	57,1	48,3	55,0	55,0	49,1
Andel av butikkene med minusresultat	27,3	20,0	33,8	31,8	23,3

Tabell 8 A: Gjennomsnittstørrelser for **Merkurbutikkens** økonomi i 2016 - i landsdeler

	Østlandet	Telemark/ Agder	Vestlandet	Møre/ Trøndelag	Nord-Norge
Antall virksomheter i analysen	42	54	101	57	78
Salgsinntekt (1000 kr)	11 081	11 542	10 939	8 744	8 475
Annen inntekt (1000 kr)	225	186	199	273	257
Sum inntekter (1000 kr)	11 306	11 729	11 138	9 017	8 732
Bruttofortjeneste i prosent	24,64	23,51	23,95	22,68	23,97
Lønnskostnader	14,45	13,24	14,96	14,20	13,57
Avskrivninger	1,16	0,90	1,28	0,72	1,19
Andre driftskostnader	9,40	9,30	9,54	8,70	9,47
Finanskostnader	0,63	0,36	0,59	0,41	0,36
Resultat før skatt	0,69	1,35	0,02	1,13	2,69
Egenkapital i prosent	29,54	32,65	29,55	32,61	39,34
Likviditetsgrad	2,36	1,96	2,18	2,90	3,02

Tabell 8 B: Beregninger ut fra **Merkurbutikkens** økonomistørrelser for 2016 - landsdeler

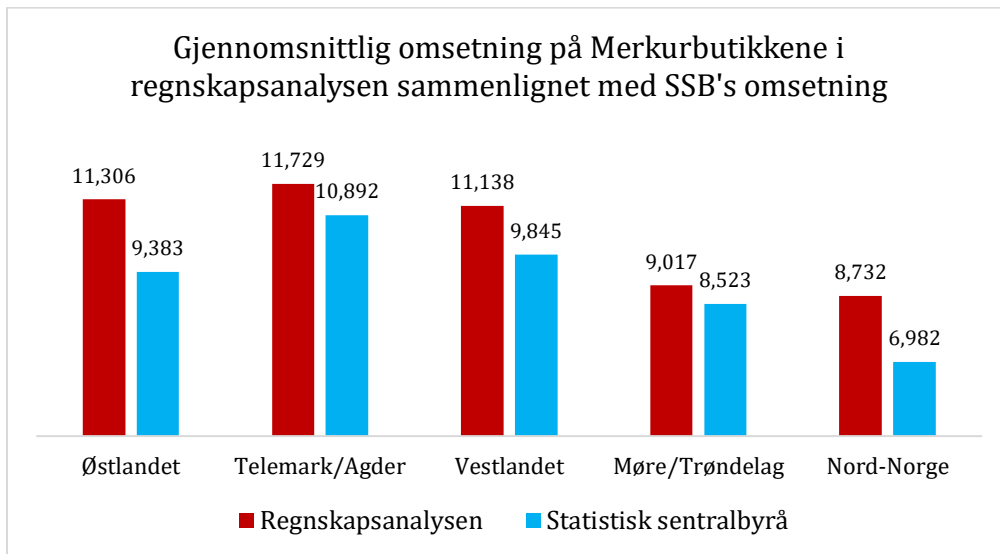
	Østlandet	Telemark/ Agder	Vestlandet	Møre/ Trøndelag	Nord- Norge
Omsetningsendring 2016 (%)	7,43	4,25	5,07	5,49	7,98
Organisk omsetningsendring i %	0,77	1,83	2,01	5,49	4,57
Antall med nedgang i omsetningen (%)	42,1	42,0	36,1	25,9	24,0
Nedgang i bruttofortjenste-%	31,6	36,0	40,2	43,1	33,3
Økning av lønns-%	63,2	52,0	63,9	51,7	65,3
Lederlønn (1000 kr)	363	362	330	368	279
Nedgang i resultat-%	35,7	20,4	37,6	35,1	25,1
Andel av butikkene med minusresultat	52,6	48,0	54,6	46,6	45,3

I tabell 7 har vi vist økonomistørrelser og beregninger av nøkkeltall for 2016 for de 504 bygdebutikker som er med vår regnskapsanalyse fordelt på landsdeler. Tabell 8 viser tilsvarende økonomistørrelser og nøkkeltall for de 332 bygdebutikker som var registrert som deltakere i Merkur-programmet.

Kommentarer til økonomistørrelsene vist i tabellene 7 og 8:

Vi skal her gi noen kommentarer til gjennomsnittstallene for økonomi i de bygdebutikker som er med i vår analyse regnskapene for 2016. I denne del av analysen vises økonomistørrelser for bygdebutikkene fordelt på landsdeler. Spesielt vil vi kommentere tallstørrelser og beregninger gjennomført for de av bygdebutikkene som er registrert som deltakere i Merkur-programmet.

Bygdebutikkene lokalisert på Østlandet hadde en gjennomsnittsomsetning på 16,2 millioner kroner eksklusive merverdiavgift. Dette var 17,4 prosent høyere omsetning enn gjennomsnittet for Norge. Laveste gjennomsnittsomsetning med i underkant av 12,3 millioner hadde bygdebutikkene i Nord-Norge.

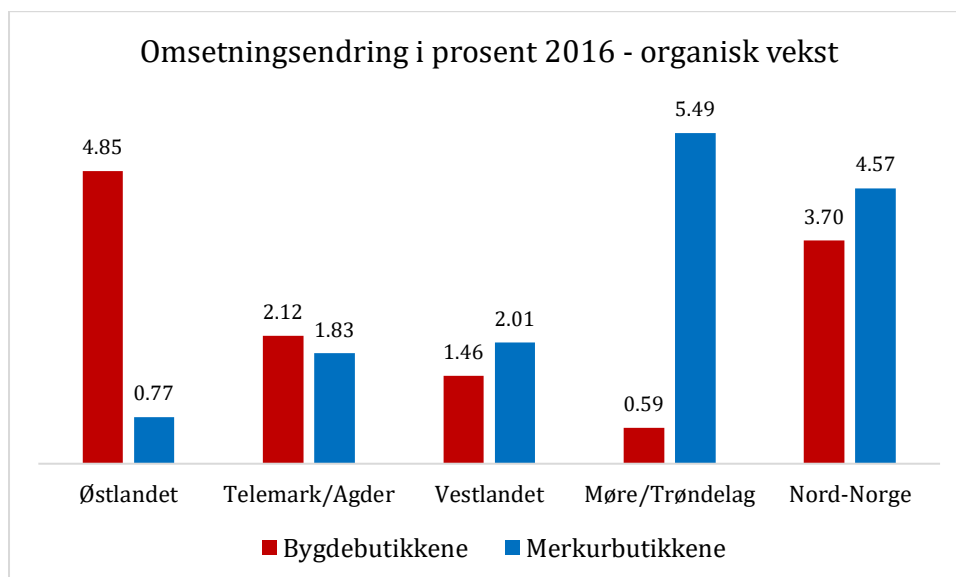
Figur 21

Kilde: IBA/SSB/Proff

Figur 21 viser gjennomsnittsomsetningen for Merkurbutikkene i IBA's regnskapsanalyse av 2016 fordelt på landsdeler, og en sammenligning av denne med gjennomsnittsomsetningen i 2016 for alle Merkurbutikkene i Norge beregnet ut fra omsetningstallene fra Statistisk sentralbyrå (SSB). De langt lavere omsetningstall i SSB, forteller at virksomheter med lav omsetning er sterkt underrepresentert i regnskapsanalysen. Som tidligere beskrevet om utvalget i regnskapsanalysen, er forklaringen manglende tilgang til regnskaper for enkeltmannsfirmar og virksomheter hvor økonomien inngår i et foretaksregnskap.

Som figur 21 viser, var det i landsdel Telemark/Agder at Merkurbutikkene hadde størst gjennomsnittlig omsetning i 2016, mens størrelsen var 25 prosent lavere for Merkurbutikkene i Nord-Norge. Omsetningstallene fra SSB fordelt på landsdelene hadde samme mønster som i regnskapsanalysen, med avviket var størst for Merkurbutikkene i Nord-Norge og på Østlandet. Disse landsdeler var således de som i regnskapsanalysen hadde størst underrepresentasjon av Merkurbutikker med lave omsetningstall.

Bygdebutikkene i regnskapsanalysen med beliggenhet i Telemark/Agder var den av landsdelene som hadde størst økning av omsetningen i bygdebutikkene i 2016 med 8,53 prosent. Svakest vekst i omsetningen var det i landsdel Møre/Trøndelag med kun 0,59 prosent. Blant Merkurbutikkene var det butikkene i Nord-Norge som øket omsetningen mest med 7,98 prosent, mens butikkene i Telemark/Agder hadde lavest omsetningsvekst med 4,25 prosent. Disse prosentstørrelser er basert på faktiske omsetning for de bygdebutikker som hadde omsetning i 2016 sammenlignet med de bygdebutikker som hadde omsetningstall for 2015.

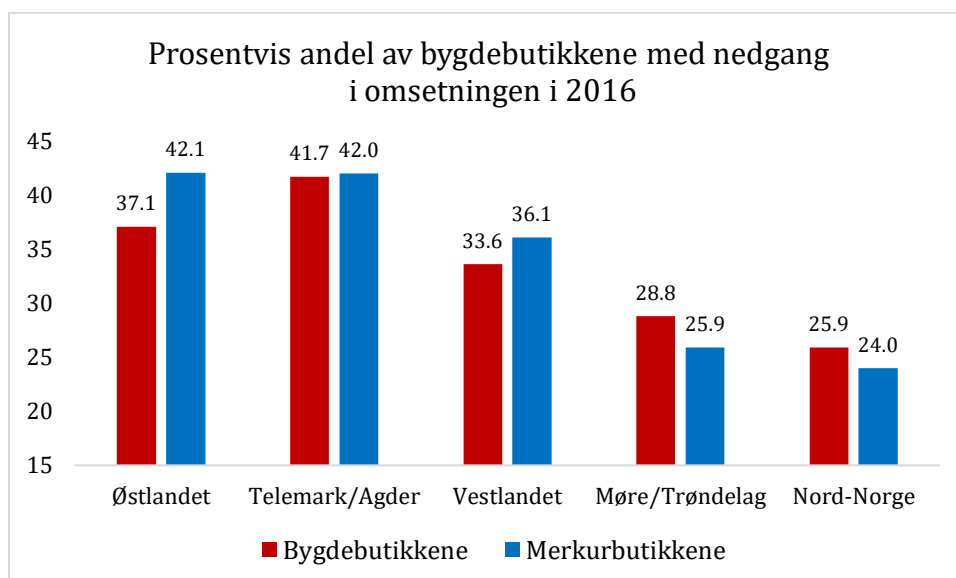

Figur 22

Kilde: IBA/Proff

I figur 22 er vist beregnet organisk omsetningsendring i prosent i 2016 for bygdebutikker i IBA's regnskapsanalyse og med fordeling på landsdeler. Med organisk omsetningsendring menes endringer for de bygdebutikker som hadde omsetningstall både for 2016 og for 2015. Omsetningen for nye butikker i 2016 er således ikke med ved beregning av endringer i prosent.

Samlet for bygdebutikkene var det butikkene på Østlandet som hadde sterkest organisk omsetningsvekst med et gjennomsnitt på 4,85 prosent, mens bygdebutikkene i landsdel Møre/Trøndelag hadde en organisk omsetningsvekst på 0,59 prosent. Blant Merkurbutikkene var det imidlertid butikkene i Møre/Trøndelag som hadde sterkest organisk omsetningsvekst med 5,49 prosent, mens veksten var svakest for butikkene på Østlandet med 0,77 prosent. Ut fra de store variasjoner i organisk vekst for bygdebutikkene på Østlandet og i Møre/Trøndelag, kan fastslås at butikkene på Østlandet i gruppen Øvrige bygdebutikker hadde en meget sterk organisk omsetningsvekst, mens bygdebutikkene i denne gruppe hadde en tilsvarende svak omsetningsutvikling i landsdel Møre/Trøndelag.

Figur 23

Kilde: IBA/Proff

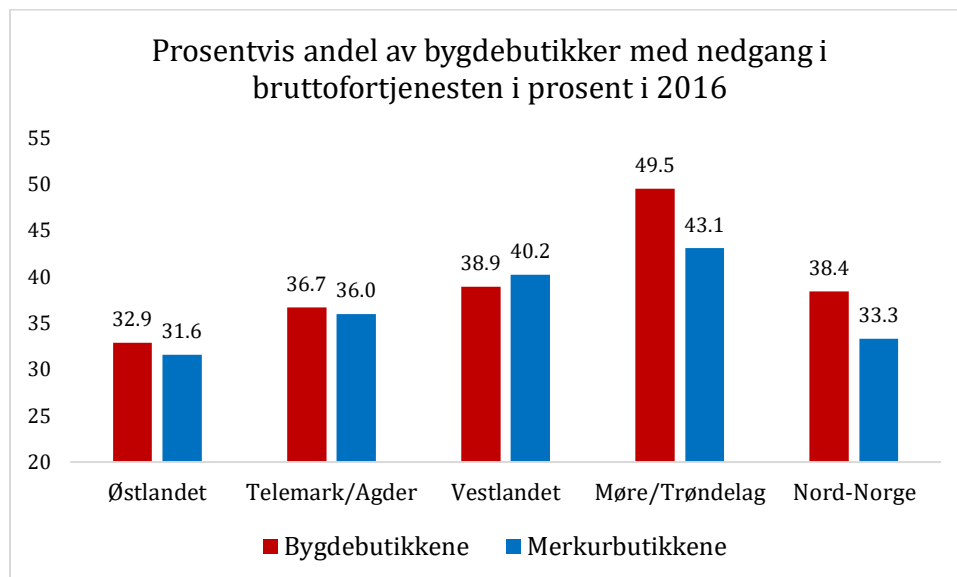
Figur 23 viser hvor stor andel i prosent av bygdebutikkene i landsdelene som hadde nedgang i omsetningen i 2016. Totalt for bygdebutikkene i regnskapsanalysen var det 32,2 prosent av butikkene som hadde omsetningsnedgang, mens 32,7 prosent av Merkurbutikkene hadde

nedgang i omsetningen. Det var størst andel bygdebutikker med nedgang i omsetningen i landsdel Telemark/Agder, mens det for Merkurbutikkene var butikkene på Østlandet som hadde størst prosentandel med nedgang i omsetningen. Bygdebutikkene i Nord-Norge som er med i regnskapsanalysen, hadde med 25,9 prosent den lavest andel av bygdebutikker med nedgang i omsetningen. Også for Merkurbutikker var det lavest andel i Nord-Norge.

Andre inntekter var størst med 353 000 kroner i gjennomsnitt for bygdebutikkene i Nord-Norge. Dersom størrelsen av andre inntekter beregnes i prosent av sum inntekter (bruttofortjeneste og andre inntekter), var det bygdebutikkene i regnskapsanalysen med beliggenhet i Nord-Norge som hadde høyest nivå med 10,8 prosent. I landsdel Telemark/Agder var tilsvarende andel kun 5,3 prosent.

Blant Merkurbutikkene var det i landsdel Møre/Trøndelag at inntekter av tilleggstenester og andre områder enn varesalg, var størst i 2016 med 273 000 kroner. Andre inntekter målt opp mot sum inntekter var for Merkurbutikkene høyest i landsdel Møre/Trøndelag med 12,1 prosent og i Nord-Norge med 11,2 prosent. Også ved denne beregning var det lavest nivå for butikkene i landsdel Telemark/Agder, med andre inntekter som utgjorde 6,5 prosent av sum inntekter i 2016.

Bruttofortjenesten i prosent er beregnet som forskjellen mellom bygdebutikkens salgsinntekter og varekostnader regnet i prosent av salgsinntekter. Med unntak for landsdel Møre/Trøndelag viser beregninger av gjennomsnittlig bruttofortjeneste i prosent for bygdebutikkene i landsdelene, kun mindre avvik fra landsgjennomsnittet på vel 24 prosent. Merkurbutikkene hadde et gjennomsnitt for bruttofortjenesten på 23,75 prosent. Også her var det et lavere gjennomsnitt for butikkene som var lokalisert i landsdel Møre/Trøndelag.

Figur 24

Kilde: IBA/Proff

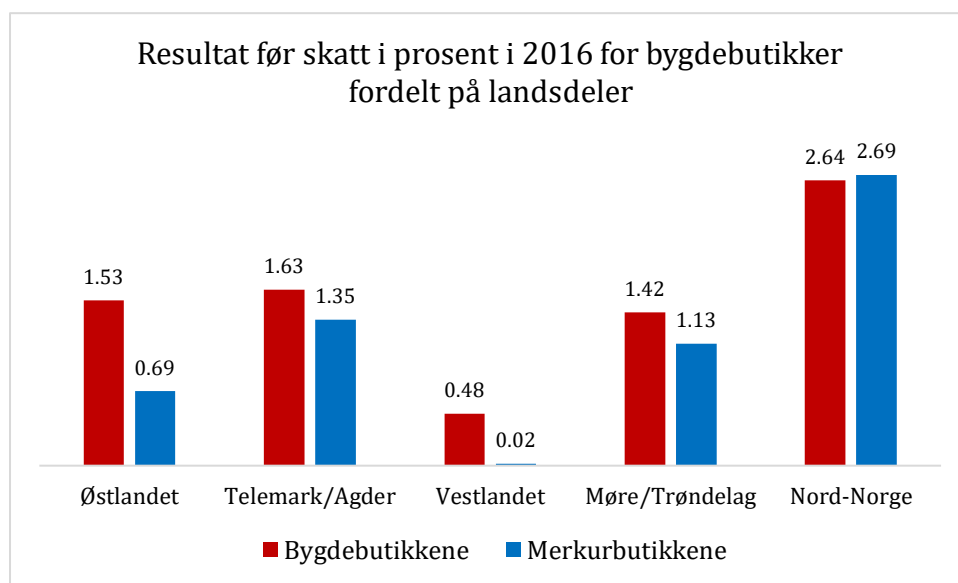
Regnskapsanalysen av bygdebutikker 2016 viste at bruttofortjenesten sto for 92,3 prosent av inntektene. For Merkurbutikkene var denne andel noe lavere med 91,4 prosent av de samlede inntekter. I jakten på lønnsomhet har det å kunne opprettholde og helst å forbedre størrelsen på bruttofortjenesten i prosent, vært en sentral oppgave for flertallet av bygdebutikkene. Spesielt viktig har dette vært for de bygdebutikker som har svak omsetningsutvikling og/eller økning i driftskostnadene.

Figur 24 viser den prosentvise andel av bygdebutikker i landsdelene som hadde nedgang i bruttofortjenesten i prosent i 2016. I landsdel Møre/Trøndelag hadde halvparten av

bygdebutikkene nedgang i bruttofortjeneste-prosenten, mens hver tredje bygdebutikk på Østlandet hadde nedgang i denne størrelse. Med unntak for landsdel Vestlandet hadde Merkurbutikkene lavere andeler butikker med nedgang i bruttofortjenesten i prosent enn andelen for alle bygdebutikkene i landsdelene.

Driftskostnadene i bygdebutikkene vist med fordeling på landsdeler i tabell 7 og 8, viser ingen markante forskjeller i gjennomsnittet for de ulike kostnadsposter regnet i prosent av omsetningen. Andelen av bygdebutikker med økning av lønns-prosenten var høyest på Østlandet med 70 prosent. For Merkurbutikkene var andelen høyest for butikkene i Nord-Norge. Lederlønn inngår i lønnskostnadene og således i lønns-prosenten. Målt i kroner var gjennomsnittlig lederlønn i bygdebutikkene høyest i Østfold og lavest i Nord-Norge. Merkurbutikkene hadde lavere gjennomsnittlig lederlønn enn totalt for bygdebutikkene. I Merkurbutikkene i Nord-Norge var lederlønnen 25 prosent lavere enn landsgjennomsnittet for bygdebutikkene.

Resultat før skatt fremkommer som differansen mellom bygdebutikkens inntekter og regnskapsmessige driftskostnader. Størrelsen er beregnet i prosent av butikkens omsetning. I tabeller som viser regnskapsanalysens økonomistørrelser for bygdebutikker er resultat før skatt vist som en gjennomsnittstørrelse beregnet som et uveiet gjennomsnitt for grupper av bygdebutikker.

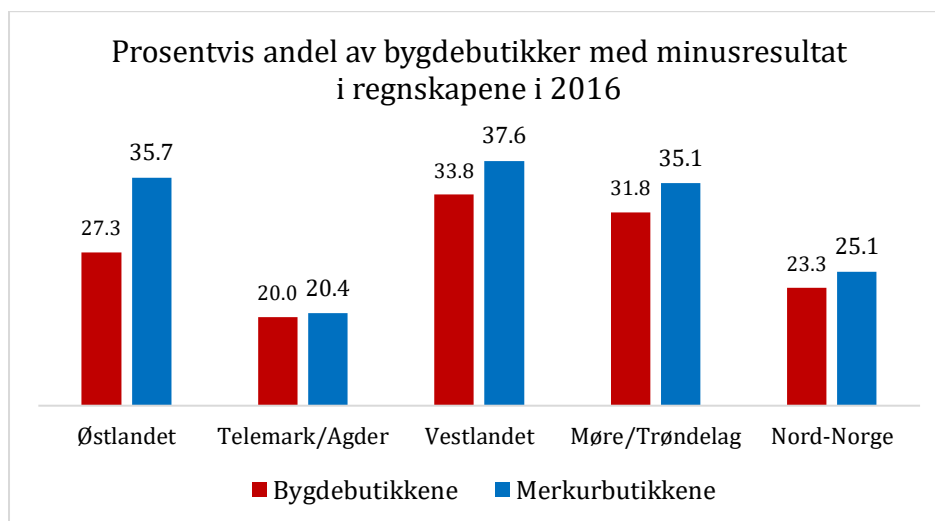

Figur 25

Kilde: IBA/Proff

Figur 25 viser gjennomsnittet i regnskapsanalysen 2016 for størrelsen «Resultat før skatt i prosent» for bygdebutikkene totalt og for Merkurbutikkene fordelt på landsdeler. Bygdebutikkene hadde et resultat som var bedre enn de av bygdebutikkene som er med i Merkur-programmet. Dette var tilfelle i alle landsdeler med unntak av Nord-Norge hvor nivået var omtrent likt for Merkurbutikker og gruppen Øvrige bygdebutikker.

Det var også bygdebutikkene som hadde høyeste gjennomsnittsnivå på størrelsen resultat før skatt for butikkene fordelt på landsdeler. Nivået på resultatstørrelsen var klart høyest både totalt for bygdebutikkene og for Merkurbutikkene. Vestlandet var den av landsdelene som hadde svakest gjennomsnittresultat for bygdebutikkene med 0,48 prosent og for Merkurbutikkene med 0,02 prosent. Merkurbutikkene på Østlandet hadde også et gjennomsnittlig resultat som var langt lavere enn gjennomsnittet for deltakerne i Merkur-programmet.

Figur 26

Kilde. SSB/Proff

Figur 26 viser hvor stor prosent av antallet bygdebutikker i de enkelte landsdeler som hadde et minusresultat i sine regnskaper. Blant bygdebutikkene var det størst prosentvis andel med minusresultat for butikkene på Vestlandet og i landsdel Møre/Trøndelag, mens det var minusresultat kun for hver femte bygdebutikk i landsdel Telemark/Agder. For Merkurbutikkene viste statistikken at andelen butikker med minusresultat, var høyere i alle landsdeler enn gjennomsnittsnivået for bygdebutikker.

Egenkapitalen i prosent var i gjennomsnitt 39,52 prosent i regnskapene til bygdebutikkene i Nord-Norge. Dette var det høyeste gjennomsnittsnivå for størrelsen. Laveste gjennomsnitt for egenkapitalen i prosent bygdebutikkene var i landsdel Møre/Trøndelag med 26,16 prosent. Også for Merkurbutikkene var det butikkene i Nord-Norge som hadde størst gjennomsnittsnivå for egenkapitalen i prosent

Økonomistørrelser for de minste av bygdebutikkene i 2016

Ved presentasjon av økonomistørrelsene for bygdebutikkene inndelt i grupper ut fra omsetningsstørrelse (tabellene 4 og 5), var omsetning under 5 millioner den laveste omsetningsgruppe. Ettersom det hovedsakelig er butikker med deltakelse i Merkur-programmet i denne omsetningsgruppe, skal vi her vise økonomistørrelser for 2016 for disse bygdebutikker inndelt i butikker med omsetning under 2,5 millioner kroner og mellom 2,5 og 5,0 millioner.

Tabell 9 A: Gjennomsnittstørrelser for Merkurbutikker med lav omsetning

	Under 2 500	2500-5000
Antall virksomheter i analysen	16	69
Salgsinntekt (1000 kr)	1 799	3 803
Annen inntekt (1000 kr)	107	209
Sum inntekter (1000 kr)	1 905	4 011
Bruttofortjeneste i prosent	23,53	24,93
Lønnskostnader i prosent	14,74	14,61
Avskrivninger i prosent	0,84	1,41
Andre driftskostnader i prosent	13,31	10,79
Finanskostnader i prosent	0,43	0,88
Resultat før skatt i prosent	-0,76	0,87
Egenkapital i prosent	31,13	28,07
Likviditetsgrad	2,49	2,68

Tabell 9 B: Effektivitetsmål m v for Merkurbutikker med lav omsetning

	Under 2 500	2500-5000
Omsetningsendring 2016 i prosent	-11,3	8,05
Organisk omsetningsendring i prosent	-15,0	1,48
Antall med nedgang i omsetningen i prosent	26,7	50,8
Andel med nedgang i bruttofortjeneste-%	53,3	33,8
Andel med økning av lønns-%	53,3	47,7
Lederlønn (1000 kr)	154	277
Andel med nedgang i resultat-%	53,3	44,6
Andel av butikkene med minusresultat	56,3	39,1

Noen kommentarer til økonomistørrelsene vist i tabell 9:

- Blant Merkurbutikkene med omsetning under 2,5 millioner, har en av butikkene hatt spesielt stor endring i omsetningen i 2016 sammenlignet med året før. Dette kan skyldes avvikling av driften eller et avbrudd av driften i deler av året. Ettersom det er få butikker i denne omsetningsgruppen, påvirkes gjennomsnittstallene i sterk grad av at denne virksomheten har atypiske regnskapsstørrelser. Spesielt store utslag vises i den prosentvise endring i omsetningen. En beregning av gjennomsnittlig omsetningsendring for Merkurbutikker med omsetning under 2,5 millioner når vi ser bort fra den omtalte butikken, viser 5,0 prosent som faktisk omsetningsendring i 2016 og 0,2 prosent som organisk omsetningsendring.
- Gjennomsnittet for bruttofortjenesten vil være 22,6 prosent når vi ser bort fra den foran omtalte butikk, mens nivået på gjennomsnittlige kostnader og resultat før skatt vil være noenlunde likt med størrelsene som vist i tabell 9.
- Bruttofortjenesten, som er inntekten oppnådd gjennom salg av varer, var i gjennomsnitt ca 400 000 kroner i Merkurbutikker med omsetning under 2,5 millioner kroner. I disse butikker representerte posten andre inntekter ca 20 prosent av samlede inntekter. Gjennomsnittet for posten andre inntekter, var til sammenligning 7,7 prosent for bygdebutikkene ved analyse av regnskaper for 2016.
- Gjennomsnittlig lønns-% i Merkurbutikkene med omsetning under 2,5 millioner kroner, var 14,74 prosent i 2016. Dette tilsvarte lønnskostnader på ca. 265 000. I dette beløp inngår godtgjørelse til daglig leder, benevnt lederlønn, og som ifølge regnskapene var 154 000 kroner. Kostnader knyttet til arbeidet som skal til for å drifte disse små bygdebutikker, kommer således i liten grad fram gjennom regnskapene.
- Selv med lave driftskostnader i regnskapene, hadde Merkurbutikkene med omsetning under 2,5 millioner et gjennomsnittlig resultat før skatt på - 0,76 prosent i 2016. 56,3 prosent av butikkene hadde minusresultat, og 53,3 prosent av butikkene hadde i 2016 nedgang i størrelsen resultat før skatt i prosent.
- I 2016 hadde Merkurbutikker i omsetningsgruppen 2,5 – 5,0 millioner en faktisk økning i omsetningen med 8,05 prosent. Noe av denne sterke vekst kom som en følge av et økende antall butikker i gruppen. Organisk omsetningsendring var således 1,41 prosent, et resultat som var høyere enn gjennomsnittet for Merkurbutikkene i regnskapsanalysen for 2016.
- Merkurbutikkene med netto omsetning mellom 2,5 og 5,0 millioner i 2016 hadde høyere bruttofortjeneste i prosent enn Merkurbutikkene med omsetning under 2,5 millioner, og den var også høyere enn gjennomsnittet for landets bygdebutikker. Målt i kroner var bruttofortjenesten for denne omsetningsgruppe nesten 3 ganger større enn gjennomsnittsnivået for butikkene i den minste omsetningsgruppe.
- Andre inntekter var i gjennomsnitt 209 000 kroner i Merkurbutikker med omsetning mellom 2,5 og 5,0 millioner. Dette var ca. 15 prosent av butikkens samlede inntekter.

- Lønnskostnadene i prosent var lavere for Merkurbutikkene med omsetning mellom 2,5 og 5,0 millioner, enn gjennomsnittet for butikkene i den minste omsetningsgruppe. Gjennomsnittlig lederlønn var 80 prosent høyere enn i den minste omsetningsgruppe, men lederlønnsens andel av lønnsprosenten var likevel lavere.
- Andre driftskostnader i prosent var nær 3 prosentpoeng lavere for Merkurbutikkene i omsetningsgruppen 2,5 til 5,0 millioner enn nivået for butikkene med omsetning under 2,5 millioner. Et gunstig nivå i prosent for kostnader knyttet til lokaler, utstyr, markedsføring og administrasjon, fremstår som det viktigste bidrag i arbeidet med å oppnå tilfredsstillende lønnsomhet for bygdebutikker med lav omsetning.
- Avskrivninger og finanskostnader er som prosentstørrelser langt høyere hos Merkurbutikker i omsetningsgruppe 2,5 – 5,0 millioner enn størrelsene i de butikker som hadde omsetning under 2,5 millioner. Dette tyder på at butikkene i den største omsetningsgruppe i større grad enn de minste butikker, satser på investeringer som bidrar til en oppgradering av butikklokaler og -utstyr.
- Gjennomsnittet i regnskapene for Merkurbutikkene med omsetning mellom 2,5 og 5,0 millioner, viste et resultat før skatt på 0,87 prosent. 4 av 10 butikker hadde imidlertid regnskapsmessig underskudd i 2016. Videre viste analysen at 44,6 prosent av butikkene i omsetningsgruppen hadde nedgang i resultatprosenten sammenlignet med nivået året før.

5.3 En modell for analyse av bygdebutikkens økonomi

Gjennom analyse av økonomien i 504 bygdebutikker har vi vist nivåer for inntekter, kostnader og resultat av driften i 2016 slik dette er innrapportert til myndighetene. På bakgrunn av offentlig tilgjengelige data om økonomien i bygdebutikker, har vi videre gjennomført ulike beregninger og analyser, noe som i sterkere grad kan bidra til å belyse bygdebutikkens økonomiske stilling og utvikling.

Vi har tidligere i rapporten beskrevet omfanget av og sammensettingen av butikker i vår regnskapsanalyse. Manglende tilgang til regnskapsdata fra virksomheter organisert som enkeltmannsfirma og virksomheter hvor regnskapene inngår i et foretaks regnskap, har ført til enkelte svakheter med utvalget av butikker i regnskapsanalysen. Dette gir seg spesielt utslag gjennom en underrepresentasjon av bygdebutikker i omsetningsgrupper med lav omsetning og av bygdebutikker hvor regnskapet vises for et samvirke med flere virksomheter eller for bygdebutikker som eies av en kjede og hvor regnskapet inngår i et foretaksregnskap.

Skjevhetene i utvalget av butikker i regnskapsanalysen, er tidligere i denne rapporten påvist gjennom beregning av andeler av bygdebutikker, ved fordeling av butikkene i omsetningsgrupper og ved fordeling ut fra geografisk beliggenhet. Gjennomsnittstallene for bygdebutikkens økonomi slik de fremkommer gjennom regnskapsanalysen, viser klart at lønnsomheten forbedres med økende omsetning. Underrepresentasjonen av regnskaper for mindre bygdebutikker betyr videre at økonomien slik den fremkommer i regnskapsanalysen, sannsynligvis viser et for gunstig bilde av bygdebutikkens lønnsomhet.

Nærmere studier av regnskapene for bygdebutikker viser at en stor del av butikkene, og da spesielt de med omsetning under gjennomsnittet, har et kostnadsbilde som ikke kan ansees som normalt for bygdebutikker. Med normalt menes kostnader knyttet til lokaler med en rimelig størrelse og standard, inventar og utstyr som kreves for å kunne drive en oppegående butikk, en tilfredsstillende godtgjørelse for det arbeid som kreves ved ledelse og ved den daglige drift av butikken og en rimelig godtgjøring til den kapital som er nødvendig ved drift av bygdebutikken.

Ut fra analyser av regnskaper for bygdebutikker gjennom mange år og vårt kjennskap til denne gruppe butikker, har vi utarbeidet en tabell som viser økonomistørrelser for bygdebutikker med

det vi kan beskrive som normale økonomistørrelser for inntekter og kostnader. En tilsvarende modell ble benyttet i rapporten «Distriktsbutikken – bygdas eneste vareformidler og naturlige møteplass», utgitt i 2012.

Tabell 10A: Bygdebutikkens økonomistørrelser ved normalnivå ut fra omsetningsstørrelse

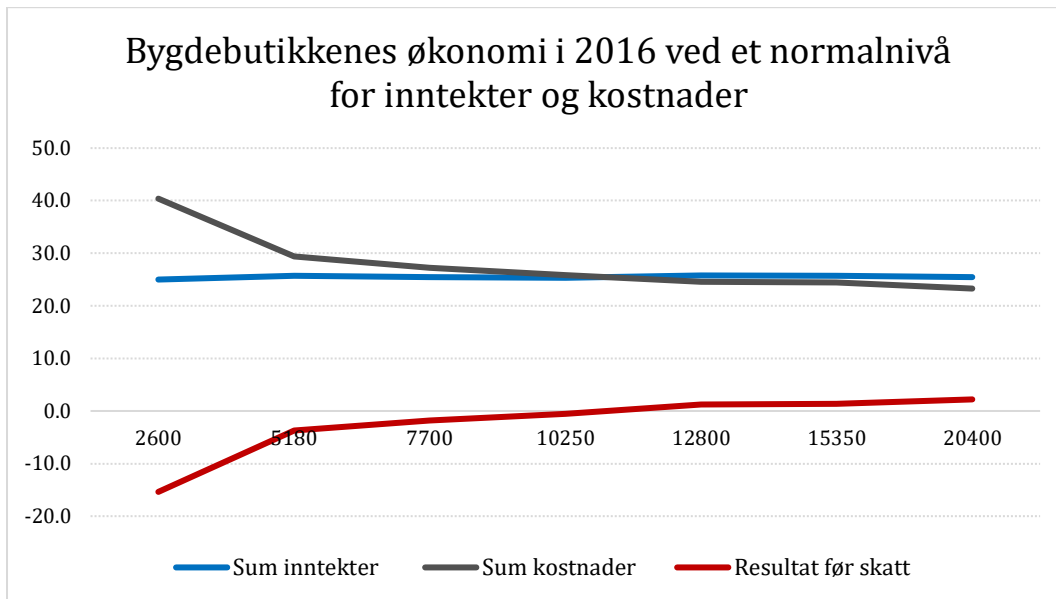
Salgsinntekt i 1000 kroner	2 500	5 000	7 500	10 000	12 500	15 000	20 000
Andre inntekter	100	180	200	250	300	350	400
Bygdebutikkens omsetning	2 600	5 180	7 700	10 250	12 800	15 350	20 400
Bruttofortjeneste i prosent	22	23	24	24	24	24	24
Bruttofortjeneste i 1000 kr	550	1 150	1 763	2 350	3 000	3 600	4 800
Andre inntekter	100	180	200	250	300	350	400
Sum inntekter	650	1 330	1 963	2 600	3 300	3 950	5 200
Lønnskostnader	600	820	1 150	1 500	1 800	2 150	2 750
Andre driftskostnader	450	700	950	1 150	1 350	1 600	2 000
Resultat før skatt	-400	-190	-138	-50	150	200	450

Tabell 10B: Bygdebutikkens økonomistørrelser vist i prosent av omsetningen

Omsetningsnivå (100 %)	2600	5180	7700	10250	12800	15350	20400
Sum inntekter	25,0	25,7	25,5	25,4	25,8	25,7	25,5
Lønnskostnader	23,1	15,8	14,9	14,6	14,1	14,0	13,5
Andre driftskostnader	17,3	13,5	12,3	11,2	10,5	10,4	9,8
Resultat før skatt	-15,4	-3,7	-1,8	-0,5	1,2	1,3	2,2

Kommentar til tabellene 10A og 10B:

- Salgsinntekt er bygdebutikkens omsetning av varer
- Andre inntekter er vurdert nivå på inntekter av tilleggstjenester og andre tiltak/aktiviteter som bidrar med inntekter for bygdebutikken
- Bygdebutikkens omsetning er sum av salgsinntekter og andre inntekter. Omsetningen er eksklusiv merverdiavgift og er den størrelse som danner grunnlag ved beregning av kostnader og resultat i prosent.
- Bruttofortjenesten i prosent er beregnet ut fra salgsinntektene og bygger på nivåer fremkommet i de senere års analyser av bygdebutikker.
- Bruttofortjeneste i kroner er beregnet ut fra størrelsen på salgsinntektene
- Sum inntekter er summen av bruttofortjeneste og andre inntekter. Som prosentstørrelse i tabell 10 B er sum inntekter beregnet ut fra butikkens omsetning.
- Lønnskostnader er en vurdering av hva som ansees som normale kostnader til daglig leder og leiet arbeidskraft. Lønns-% i regnskapsanalysene har vært veiledende ved fastlegging av normalstørrelsen på lønnskostnader.
- Andre driftskostnader viser normalnivået for kostnader knyttet til lokaler og utstyr, markedsføring, administrative kostnader, avskrivninger og kapital, herunder også en vurdering av kostnader ved egenkapital. Kostnadspostene slik de fremkommer i regnskapsanalyser, har vært retningsgivende ved fastsetting av normalnivåer for posten andre kostnader.
- Resultat før skatt viser forskjellen mellom sum inntekter og kostnadene knyttet til drift av bygdebutikken. Størrelsen er regnet i prosent av omsetningen.

Figur 27

Kilde: IBA

Figur 27 viser nivåer for inntekter, kostnader og resultat før skatt for bygdebutikker med ulik størrelse på omsetningen, slik de er beregnet og vist i tabell 10. Nullpunktomsetningen for en bygdebutikk med en normalsituasjon for inntekter og kostnader, synes å ligge på 11 millioner kroner i 2016. I regnskapsanalysen av 2016 hadde 52 prosent av bygdebutikkene en omsetning under 11 millioner kroner. Av Merkurbutikkene i regnskapsanalysen 2016, hadde 70 prosent en omsetning som var lavere enn 11 millioner.

6. Bygdebutikkens økonomi i perioden 2010 – 2016

I forbindelse med utarbeiding av rapporten «Distriktsbutikken – bygdas eneste vareformidler og naturlige møteplass» (IBA-rapport 4/12) ble det gjennomført en analyse av distriktsbutikkens økonomi basert på regnskapene for 2009 og 2010 for 342 butikker. Arbeidet med å innhente regnskaper for distriktsbutikker, senere omdøpt til bygdebutikker, fortsatte i etterfølgende år med et økende antall regnskaper i databasen. I 2016 var det således 504 bygdebutikker som inngikk i den analyse av bygdebutikkens økonomi som er vist gjennom denne rapporten.

Blant bygdebutikkene har det vært mange endringer i årene fra vi startet vårt arbeid med å innhente og analysere regnskaper for disse butikker. Nedlegging av virksomheter, nye etableringer, eierskifte og endring i organisasjonsform som endrer tilgangen til regnskapsdata, har funnet sted i et betydelig omfang. For å kunne gi et bilde av utviklingen til bygdebutikkene over tid, har vi valgt å analysere økonomien i bygdebutikker som er i drift i 2016 og hvor vi har tilgang til regnskapsdata gjennom en årrekke.

6.1 Økonomistørrelser over tid for 397 bygdebutikker

For 397 butikker, noe som utgjør 78,8 prosent av de bygdebutikkene som er med i regnskapsanalysen av året 2016, har vi regnskaper for alle år tilbake til 2010. Av Merkurbutikkene i analysen av 2016, er 73,8 prosent med i analysen av perioden 2010 - 2016, og for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker er andelen butikker i denne analyseperiode 88,4 prosent.

Tabell 11A: Økonomistørrelser for **bygdebutikker** i årene 2010 – 2016 (Kilde: IBA/Proff)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antall virksomheter	397	397	397	397	397	397	397
Salgsinntekt (1000 kr)	11 691	12 382	12 799	13 196	13 847	14 212	14 422
Annen inntekt (1000 kr)	238	251	247	253	263	277	295
Sum inntekter (1000 kr)	11 929	12 633	13 046	13 451	14 085	14 489	14 750
Bruttofortjeneste i prosent	22,53	23,01	23,14	23,33	23,49	23,63	23,92
Lønnskostnader	12,66	12,63	12,76	12,98	13,06	13,30	13,67
Avskrivninger	0,97	1,03	0,99	1,00	0,96	1,03	1,05
Andre driftskostnader	9,24	8,95	8,89	9,02	8,73	8,87	9,23
Finanskostnader	0,60	0,60	0,57	0,59	0,48	0,45	0,41
Resultat før skatt	0,97	1,75	1,81	1,67	2,10	2,00	1,60
Egenkapital i prosent	28,25	30,65	33,20	33,77	35,56	36,26	36,41
Likviditetsgrad	2,36	2,43	2,54	2,47	2,50	2,65	2,59
Lederlønn (1000 kroner)	298	322	331	357	362	370	381

Tabell 11B: Effektivitetsmål m v for **bygdebutikker** i perioden 2010 - 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Endring salgsinntekt (%)		5,9	3,4	3,1	4,9	2,6	1,5
Endring andre inntekter (%)		5,5	-1,6	2,4	4,0	5,3	6,5
Endring omsetning (%)		5,9	3,3	3,1	4,7	2,9	1,8
Endring Lederlønn (%)		8,1	2,8	7,9	1,4	2,2	3,0
Andel butikker med minusresultat	32,7	23,2	23,2	26,7	20,7	21,7	27,2

Tabell 12A: Økonomistørrelser for **Merkurbutikker** i årene 2010 – 2016 (Kilde: IBA/Proff)

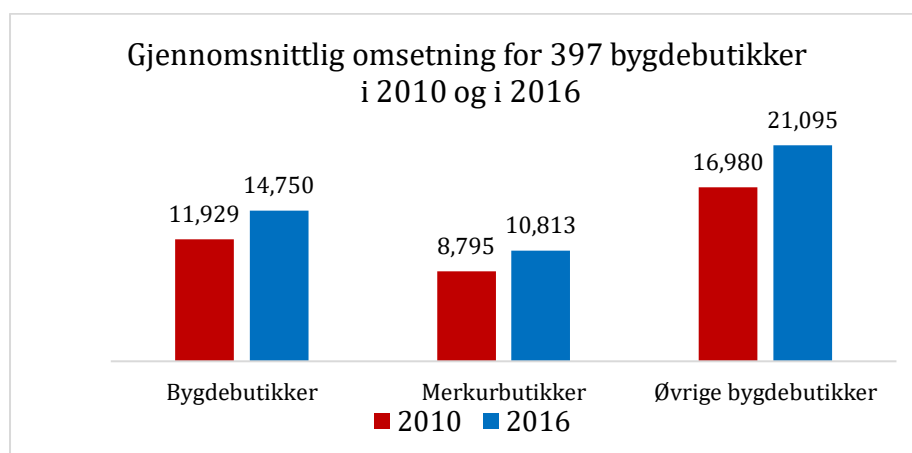
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Antall virksomheter	245	245	245	245	245	245	245
Salgsinntekt (1000 kr)	8 630	9 177	9 464	9 695	10 273	10 364	10 573
Annen inntekt (1000 kr)	165	177	182	198	211	221	240
Sum inntekter (1000 kr)	8 795	9 355	9 647	9 895	10 445	10 585	10 813
Bruttofortjeneste i prosent	22,40	22,81	22,87	22,98	22,94	23,18	23,56
Lønnskostnader	12,94	12,84	12,93	13,05	13,18	13,49	13,90
Avskrivninger	1,01	1,09	1,02	1,03	0,95	1,04	1,06
Andre driftskostnader	9,22	8,89	8,76	8,89	8,68	8,96	9,23
Finanskostnader	0,68	0,68	0,64	0,67	0,53	0,51	0,46
Resultat før skatt	0,47	1,33	1,54	1,48	1,64	1,50	1,30
Egenkapital i prosent	26,98	30,00	32,75	33,50	34,81	35,13	36,09
Likviditetsgrad	2,50	2,61	2,68	2,59	2,59	2,71	2,64
Lederlønn (1000 kroner)	277	294	307	328	329	334	340

Tabell 12B: Effektivitetsmål m v for **Merkurbutikker** i perioden 2010 - 2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Endring salgsinntekt (%)		6,3	3,1	2,4	6,0	0,9	2,0
Endring andre inntekter (%)		7,3	2,8	8,8	6,6	4,7	8,6
Endring omsetning (%)		6,4	3,1	2,6	5,6	3,4	2,2
Endring Lederlønn (%)		6,1	4,4	6,8	0,3	1,5	1,8
Andel med minusresultat	35,5	26,1	25,3	29,8	25,7	25,3	30,6

Kommentarer til økonomistørrelsene i tabellene 11 og 12:

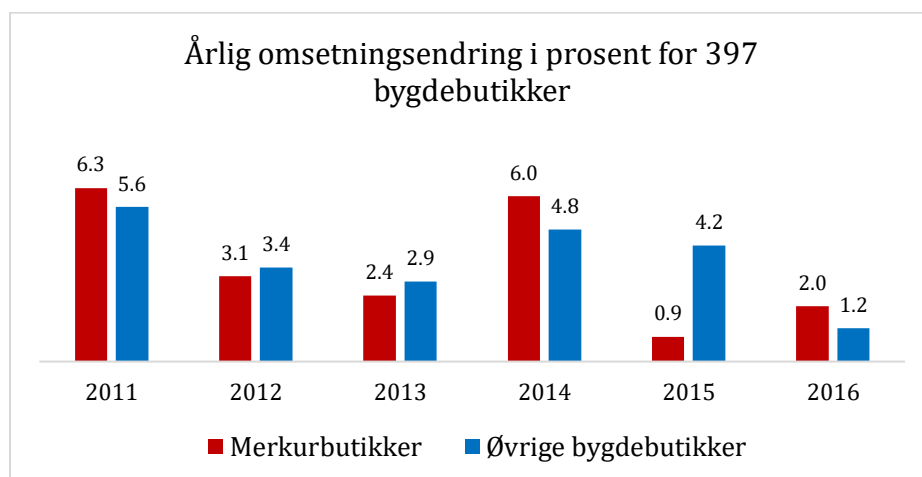
Av de 397 bygdebutikker med regnskaper for årene 2010 – 2016, var 245 tilsluttet Merkur-programmet. Dette var 61,7 prosent av bygdebutikkene i undersøkelsen. Til sammenligning var denne andel 60,2 prosent ved IBA's analyse av Merkurbutikkens omsetning i 2016.

Figur 28

Kilde: IBA/Proff

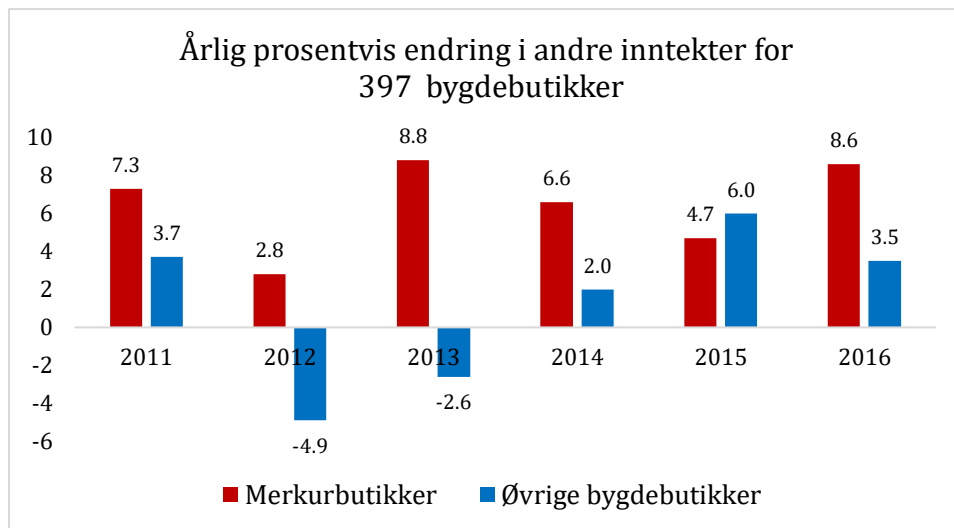
Figur 28 viser gjennomsnittsomsetningen i 2010 og i 2016 for de 397 bygdebutikker som er med i denne analyse av økonomi og økonomisk utvikling. Gjennomsnittsomsetningen for bygdebutikkene i 2016 var 6,8 prosent høyere i denne analyse, enn det den var ved analysen av regnskapene for 504 bygdebutikker. Butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikkens omsetningsnivå var nær det dobbelte av gjennomsnittet for Merkurbutikkene.

Figur 29

Kilde: IBA/Proff

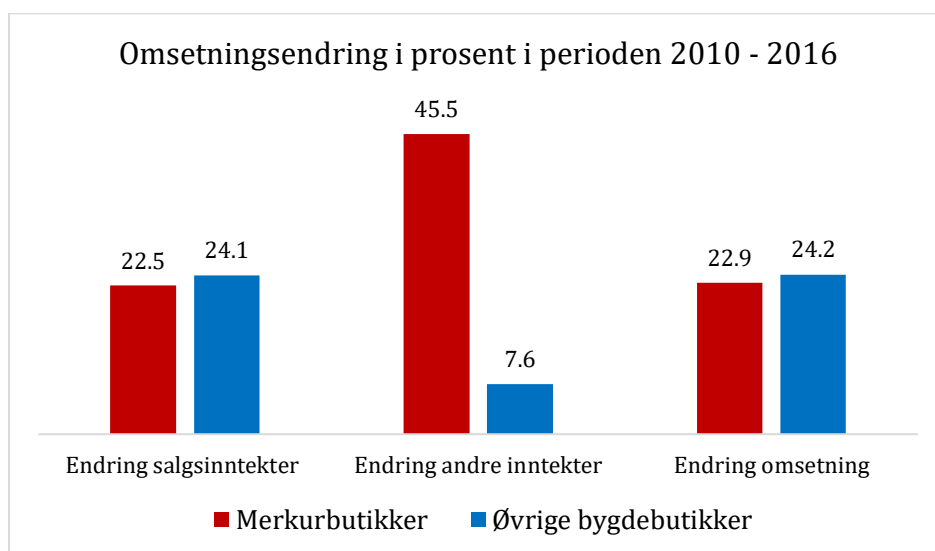
Figur 29 viser de årlige prosentvise endringer i omsetningen for Merkurbutikkene og gruppen Øvrige bygdebutikker. Ettersom det i denne analyse er regnskapene for de samme virksomheter som analyseres, er det organisk omsetningsvekst som vises i figur 29. Som figuren viser, var det størst prosentvis omsetningsvekst for Merkurbutikkene i 3 av årene, mens gruppen Øvrige bygdebutikker hadde størst vekst i de øvrige 3 år. Det var størst forskjell i veksttakt mellom disse grupper av bygdebutikker i 2015.

Figur 30

Kilde: IBA/Proff

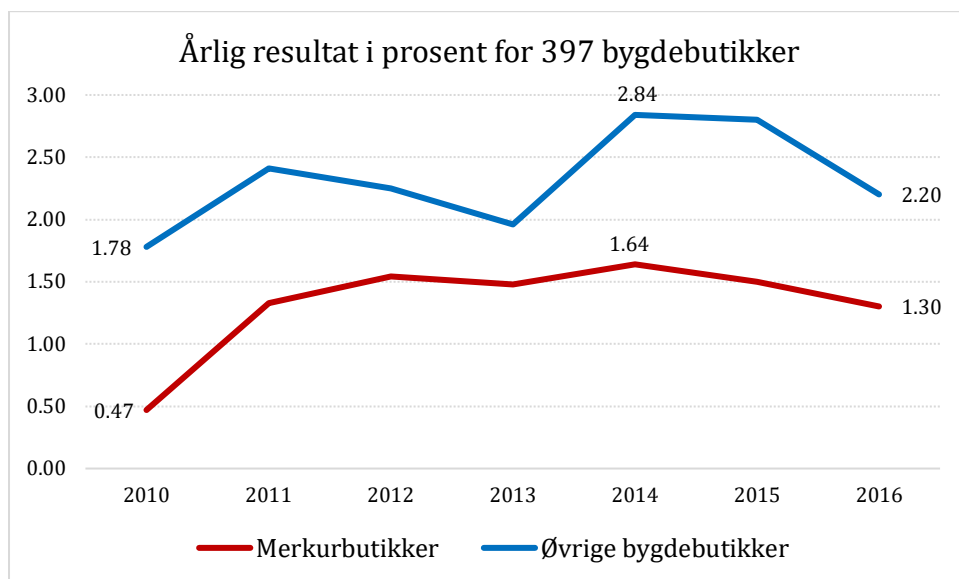
Figur 30 viser de årlige endringer i prosent for regnskapsstørrelsen andre inntekter for bygdebutikkene. Med unntak for 2015 hadde deltakerne i Merkurprogrammet en langt bedre omsetningsutvikling enn den for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Figur 31

Kilde: IBA/Proff

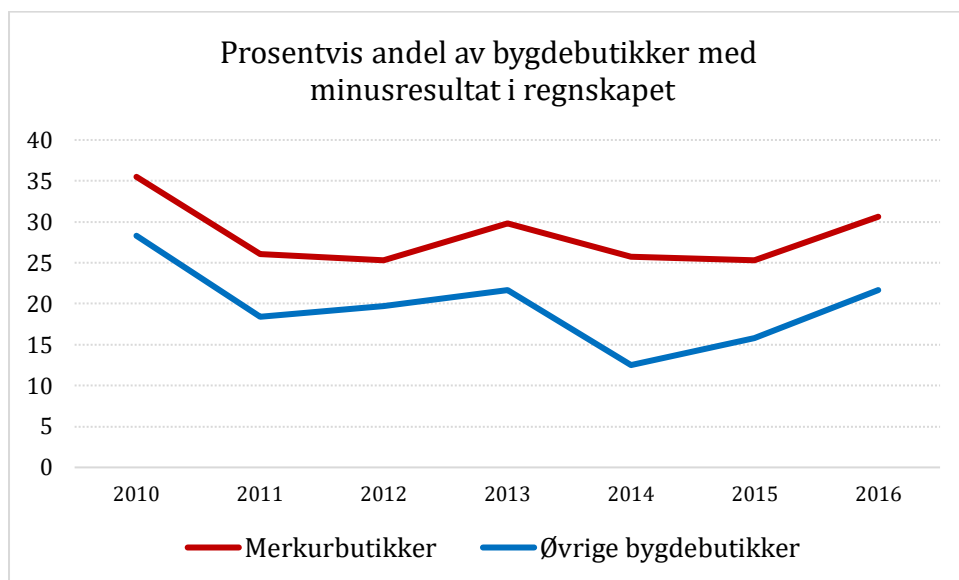
Sammenligningen i figur 31 av omsetningsendringer for bygdebutikkens inntektsposter, viser kun mindre forskjeller i omsetningen samlet sett for perioden 2010 – 2016 mellom butikkene i Merkur-programmet og butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker. Den store forskjell i omsetningsutviklingen, er for posten andre inntekter. Det antas at Merkur-programmets arbeid med tiltak som skal bidra til å styrke omsetningen og arbeidet med å tilføre og å videreutvikle tilleggstenester, kan ses på som noe av forklaringen på at Merkurbutikkene har hatt noenlunde samme omsetningsutvikling som butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Figur 32

Kilde: IBA/Proff

Figur 32 viser gjennomsnittlig resultat før skatt i prosent i perioden 2010 – 2016 for 397 bygdebutikker med inndeling i gruppene Merkurbutikker og Øvrige bygdebutikker. Som figuren viser, viste beregningen av gjennomsnittlig resultat i prosent et regnskapsmessig overskudd i alle år i perioden for begge grupper av bygdebutikker. Gruppen Øvrige bygdebutikker hadde imidlertid best resultat gjennom hele perioden. Et litt høyere gjennomsnittsnivå for bruttofortjenesten i prosent og lavere kostnader i prosent for regskapspostene lønn og for andre driftskostnader, var hovedårsaken til at gruppen Øvrige bygdebutikker hadde et høyere nivå på størrelsen resultat før skatt enn gjennomsnittsnivået for denne størrelsen i Merkurbutikkene.

Figur 33

Kilde: IBA/Proff

Figur 33 viser hvor stor andel i prosent av bygdebutikkene som hadde et minusresultat i regnskapene i årene fra 2010 til 2016. Gruppen Øvrige bygdebutikker hadde en lavere andel butikker med minusresultat enn Merkurbutikkene i alle år i perioden. En naturlig forklaring på denne forskjellen mellom gruppene innen bygdebutikker, er de stordriftsfordeler som oppnås for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker ved at omsetningen er nær det dobbelte av Merkurbutikkene.

6.2 Endringer i bygdebutikkens økonomi i perioden 2010 - 2016

Tabell 11 viste økonomistørrelser for 397 bygdebutikker med regnskapstall for alle år i perioden fra 2010 til 2016, og tabell 12 viste tilsvarende størrelser for de av butikkene som var tilsluttet Merkur-programmet. I tabell 13 vil vi vise endringene i økonomistørrelsene fra 2010 til 2016. Endringene vil også bli vist for butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker.

Tabell 13A: Endringer i økonomistørrelser for 397 bygdebutikker fra 2010 til 2016

	Bygdebutikker	Merkurbutikker	Øvrige bygdebutikker
Antall virksomheter i analysen	397	245	152
Salgsinntekt (1000 kr)	2731	1943	4004
Annen inntekt (1000 kr)	57	75	27
Sum inntekter (1000 kr)	2821	2018	4115
Bruttofortjeneste i prosent	1,39	1,16	1,74
Lønnskostnader	1,01	0,96	1,08
Avskrivninger	0,08	0,05	0,13
Andre driftskostnader	-0,01	0,01	-0,05
Finanskostnader	-0,19	-0,22	-0,11
Resultat før skatt	0,63	0,83	0,42
Egenkapital i prosent	8,16	9,11	6,61
Likviditetsgrad	0,23	0,14	0,40
Lederlønn (1000 kroner)	83	63	115

Tabell 13B: Endring i effektivitetsstørrelser mv

	Bygdebutikker	Merkurbutikker	Øvrige bygdebutikker
Endring salgsinntekter	23,4	22,5	24,1
Endring andre inntekter	23,9	45,5	7,6
Endring omsetning	23,6	22,9	24,2
Endring Lederlønn (%)	27,9	22,7	34,5
Andel butikker med minusresultat (gj.sn)	-7,6	-7,2	-8,6

Vi skal her gi noen korte kommentarer til endringene i økonomistørrelsene vist i tabell 13:

- Gjennomsnittlig omsetning for bygdebutikkene øket med vel 2,8 millioner kroner, noe som tilsvarte 23,6 prosent fra 2010 til 2016. Butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker øket omsetningen med 4 millioner og hadde også en større omsetningsvekst i prosent enn den for Merkurbutikkene.
- Merkurbutikkene øket i gjennomsnitt posten andre inntekter med 75 000 kroner. Dette var en økning i perioden på 45,5 prosent. Butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker hadde til sammenligning 7,6 prosent vekst i posten andre inntekter i analyseperioden.
- Gjennomsnittet for bruttofortjenesten i prosent øket hvert år for bygdebutikkene. Endringen for bygdebutikkene i perioden var 1,39 prosentpoeng. Størst endring i bruttofortjenesten i prosent hadde butikkene i gruppen Øvrige bygdebutikker med 1,74 prosentpoeng, mens økningen for Merkurbutikkene var 1,16 prosentpoeng.

- Lønnsprosenten for bygdebutikkene øket hvert år i analyseperioden og samlet for perioden med 1,01 prosentpoeng. Merkurbutikkene hadde en noe lavere vekst i lønnsprosenten i perioden med 0,96 prosentpoeng.
- Lederlønnen som inngår i lønnsprosenten, var i gjennomsnitt 381 000 kroner for bygdebutikkene i analysen. Økningen fra 2010 var 83 000 kroner, noe som tilsvarte 27,9 prosent. I Merkurbutikkene øket lederlønnen i analyseperioden med 63 000 kroner, noe som tilsvarte en økning på 22,7 prosent.
- For avskrivningsprosenten var det kun mindre svingninger i det årlige gjennomsnittsnivå.
- Nivået på bygdebutikkens kostnadspost andre driftskostnader i prosent har vært uendret fra 2010 til 2016. Det har imidlertid vært årlige svingninger i kostnadsprosenten på inntil et halvt prosentpoeng.
- Bygdebutikkens gjennomsnittlige finanskostnader falt med 0,19 prosentpoeng i analyseperioden. Dette tilsvarte en nedgang på 30 prosent. For Merkurbutikkene var nedgangen i finanskostnader 0,22 prosentpoeng, mens gjennomsnittet for gruppen Øvrige bygdebutikker, var en nedgang på 0,11 prosentpoeng. Endringene i nivået på finanskostnader har naturlig sammenheng med den generelle renteutviklingen i perioden.
- Resultatet før skatt for bygdebutikkene ble i analyseperioden forbedret med 0,63 prosentpoeng til gjennomsnittlig 1,60 prosent. Dette tilsvarte en forbedring av gjennomsnittlig resultat før skatt fra 116 000 i 2010 til 236 000 kroner i 2016. Merkurbutikkene forbedret det gjennomsnittlige resultat før skatt med 0,83 prosentpoeng. Dette tilsvarte en økning i resultatet fra 41 000 kroner i 2010 til 140 000 kroner i 2016.
- Andelen bygdebutikker i utvalget som hadde negativt resultat i sine regnskaper ble redusert med 7,6 prosentpoeng i perioden. Hver fjerde bygdebutikk hadde likevel minusresultat i sine regnskaper i 2016.
- Egenkapitalen i de 397 bygdebutikkene øket i gjennomsnitt med 8,16 prosentpoeng i perioden. Merkurbutikkene kunne vise til sterkest forbedring i egenkapital-prosenten med en vekst i perioden på 9,11 prosentpoeng.
- Bygdebutikkens gjennomsnitt for målstørrelsen likviditet øket med 0,23 prosentpoeng, noe som tilsvarer en økning på om lag 10 prosent.